

שרשרת הדורות

Sharsheret Hadorot

חקר תולדות המשפחה היהודית

תוכן העניינים

1.....	בשער
2.....	משולחנה של חנה פורמן, יו"ר החברה הגנאלוגית הישראלית
	הישוב היהודי באסטוניה – דגם של קהילה זעירה וייחודית
3.....	דב לויץ
	מי הם הצאצאים של מפקד האוכלוסין של מונטיפיורי משנת 1875?
6.....	מרים הרינגמן-גויטיץ
	חופשת פסח בארבע תמונות
10.....	דניאל וגנר
	הארכיון לתולדות פתח־תקווה על שם עודד ירקוני
13.....	גליה דובידזון
	ה"קאלי" (Call) של גירונה שבספרד והקשר עם משפחתי
15.....	מטילדה טגר
	רשימות מאמריקה
18.....	הרייט קסו
	הגט מוינה
19.....	יהודה קלזנר
20.....	ספר חדש
	ארבע יהודיות נוסעות ברכבת
22.....	מטילדה טגר
	אתרים באינטרנט
23.....	רוז פלדמן
	סיכומי מאמרים מעיתונים זרים
24.....	מטילדה טגר
24.....	ליבה מימון
25.....	אסתר רמון
	סיכומי מאמרים מכתבי עת באנגלית
26.....	מרים הרינגמן

החברה הגניאלוגית הישראלית

ת"ד 4270 ירושלים 91041 טל': 0884-688 (08)

E-mail: igs@isragen.org.il Web: www.isragen.org.il

החברה הגניאלוגית הישראלית היא עמותה ללא כוונת רווח, שנוסדה ב-1983, מספר רשום 8-240-010-58

הוועד הארצי: חנה פורמן – יו"ר, ד"ר לאה גדליה – מזכירה, אברהם צפדיה – גזבר
מנהלת אתר החברה: רוז פלדמן

תאריכי המפגשים של כל הסניפים יתפרסמו בהודעת דואר אלקטרוני וכן באתרי החברה.

סניף ירושלים: ד"ר רוז כהן – יו"ר, ד"ר לאה גדליה – מזכירה. לפרטים נוספים: msleag@bezeqint.net
קבוצת דוברי אנגלית בסניף ירושלים: מרכזת – ברברה סיגל bsiegel@netvision.net.il או 561-8153 (02)
המפגשים מתקיימים בבית פרנקפורטר, דרך בית לחם 80, ירושלים, ביום ד' הרביעי בכל חודש.

סניף הנגב: ד"ר מרתה לב-ציון – יו"ר, שירלי רוזן – מזכירה
המפגשים מתקיימים בבית הכנסת "מגן אברהם" בעומר, ביום ד' הראשון של כל חודש.
לפרטים נוספים: 646-0494 (08) או martha@bgu.ac.il

סניף תל-אביב: בילי שטיין – יו"ר, רוז פלדמן – מזכירה, מיכאל רסטצר – גזבר
המפגשים מתקיימים ביום ב' השני של כל חודש ב"בית התני"ך", שד' רוטשילד 16, תל-אביב.
לפרטים נוספים: rosef@post.tau.ac.il

סניף נתניה: גז' אייזקס – יו"ר, מרק אוסדן – מזכיר
המפגשים מתקיימים ב-AACI, שד' שמואל הנציב 28, נתניה.
לפרטים נוספים: isaacsj@netvision.net.il או 882-8402 (09)

סניף בית שמש: למידע ופרטים נוספים – חנה פורמן ehfurman@netvision.net.il

סניף חיפה והצפון: חנה שטיינבלט – מזכירה
המפגשים מתקיימים בבית הורים "פסגת אחוזה", רח' סיני 6, חיפה, ביום ה' השלישי בכל חודש.
לפרטים נוספים: חנה שטיינבלט hanna_st@hotmail.co.il, ובטלפון – יוסף רום 629-4962 (04) משעה 14:30

קבוצות בעלות עניין מיוחד (SIGs) ורכזיהן:
גרמניה ואוסטריה: אסתר רמון ramon@actcom.co.il
הונגריה: מנשה דוידוביץ mnashe@zoot.tau.ac.il
לאטביה: ד"ר מרתה לב-ציון martha@bgu.ac.il
ליטא: ד"ר רוז כהן רוז roseron@shani.net
ספרדים באגן הים התיכון: מטילדה טגז tagger@actcom.co.il
פולין: עד הודעה חדשה יש לפנות אל: igs@isragen.org.il

כתב העת "שרשרת הדורות"

מיסדת ועורכת ראשונה: אסתר רמון

עורכת: יוכבד קלוזנר

חברי המערכת ומתרגמים: שלום ברונשטיין, מרים הרינגמן, מטילדה טגז, הרולד לואין, הרייט קסו
הגשת חומר לפרסום ב"שרשרת הדורות": אנו מקבלים בברכה מאמרים הדנים בכל ההיבטים של הגניאלוגיה היהודית
וכמו כן חומר גרפי (צילומים, איורים, מפות, תעודות וכו'). המחבר מתבקש להוסיף מידע ביוגרפי קצר, וכן את כתובתו
האלקטרונית, אם יש. החומר יוגש כמסמך נלווה (attachment) בפורמט Word לדואר האלקטרוני של החברה
ל: igs@isragen.org.il, או ישירות לעורכת yklaus@netvision.net.il, או על גבי דיסקט בדואר רגיל לכובת של
החברה: ת"ד 4270 ירושלים 91041.

המערכת שומרת לעצמה את הזכות לתרגם את המאמרים מאנגלית לעברית ומעברית לאנגלית, ולערוך אותם לפי הצורך.
המערכת אינה אחראית לטעויות עובדתיות במאמרים המתפרסמים.

דמי חבר לשנה: 220 ש"ח. התשלומים בצ'ק לפקודת החברה הגניאלוגית הישראלית, ת"ד 4270 ירושלים 91041.
החברות כוללת השתתפות בכל ההרצאות בכל אחד מן הסניפים, השתתפות במפגשי קבוצות העניין המיוחד (SIGs) וכן
קבלת כתב העת שרשרת הדורות והשאלת ספרים.
שאלות: נא לשלוח מעטפה ממוענת ומבוילת לתשובה.

בשער

גיליונו הפעם מגוון ביותר מבחינת הנושאים המשתקפים בו, שהרי הגיליון יוצא בעיצומו של קיץ, כאשר חם, וחופש, ואפילו הגניאלוגים, הידועים כמכורים לעבודתם, אין להם רצון לעסוק יותר מדי זמן בעניין אחד.

העיסוק בגניאלוגיה הוא כמובן חלק מכל המאמרים, כיאה לכתב עת המצהיר שזהו ייעודו. הגיוון מתקבל מהזוויות השונות שמהן משקיפים מחברי המאמרים על הנושא העיקרי הזה וממקצועו הספציפי והשקפת עולמו של כל מחבר ומחבר.

בגניאלוגיה גופא עוסקים שני מאמרים, ואולי שלושה. גב' מרים הרינגמן, שעבדה הרבה עם מפקדי האוכלוסין של משה מונטיפיורי שנערכו במאה התשע עשרה, בוחנת את מפקד 1875 מזווית מיוחדת: היא מספרת על צאצאי האנשים הרשומים במפקד, וכך היא מגיעה גם למשפחה שלה עצמה. גם גב' מטילדה טג'ר מתארת במאמרה, בין היתר, את הקשר עם אחד מאבות משפחתה, מצד אמה, לפני כתשע מאות שנה. את הקשר הזה היא חושפת בעקבות ביקור בעיר מיוחדת — הלא היא העיר גירונה בספרד.

במאמרו של פרופסור דניאל וגנר אנו מוצאים הרהורים בהווה, סיפורים מן העבר ורעיונות לעתיד. רעיונות אלה נוגעים ישירות לגניאלוגיה — וכראוי לאיש מדע, הם קשורים למאמצים שנעשים כיום לקידום הגניאלוגיה לקראת הפיכתה למקצוע שיוכל להתהדר בתואר מקצוע מדעי-אקדמי. האם אפשרי הדבר?

גב' גליה דובידזון עוסקת בנושא המקורות למחקר הגניאלוגי. חומר גניאלוגי רב ניתן למצוא במקום שהיא מספרת עליו, הלא הוא הארכיון לתולדות פתח תקוה על שם עודד ירקוני, ארכיון חשוב אך לא כל כך ידוע לציבור הרחב. מקור גניאלוגי אחר מוגש לנו על ידי גב' רוז פלדמן, המביאה רשימה נוספת של אתרי אינטרנט מעניינים, הפעם אתרים בנושא המורשת היהודית.

את הנושא היהודי הכללי מייצג מאמרו המעניין של פרופסור דוב לוי, המתאר בתמציתיות ובבהירות רבה את תולדותיה של קהילה יהודית מיוחדת במינה, קהילת יהודי אסטוניה.

חברת המערכת הוותיקה, גב' הרייט קסו, לא שוכחת אותנו אף כי היא מבלה במרחקים את שנת הגמלאות הראשונה שלה. מפילדליפיה שבארצות הברית היא שולחת לנו רשימות מאמריקה ומספרת על עבודתה הגניאלוגית שם.

המדור ספרים כולל הפעם סקירה מאת ד"ר ג'פרי מלכא על ספר אחד בלבד, אבל חשוב מאין כמוהו. זהו החיבור של גב' מטילדה טג'ר ומר יצחק כרם על מקורות מידע גניאלוגים בישראל לספרדים ובני עדות המזרח. ספר ראשון בסוגו ומיוחד במינו.

מחלוקות אף פעם לא חסרו בישראל. הסיפור הקצר של פרופסור יהודה קלזנר מציג הפעם את אחת המחלוקות האלה במאה השבע עשרה, שפילגה את רבני מרכז אירופה. הסיפור ידוע בספרות הרבנית כ"הגט מוינה" — כמעט סיפור מתח.

מדורנו הקבוע על מאמרים מעיתונות גניאלוגית לוועזית כולל סיכומי מאמרים מכתבי עת באנגלית, צרפתית, גרמנית והולנדית. תודתנו לגב' ליבה מימון על סיכומיה מכתב העת ההולנדי.

ולסיום — משהו קליל יותר: על מה משוחחות שלוש חברות שהמשותף ביניהן הוא העיסוק בגניאלוגיה, כאשר הן חוזרות ברכבת לירושלים מיום עמוס בתל-אביב? קראו נא ברשימה הקצרה של חברתנו הרצינית מטילדה טג'ר.

אני מאחלת קיץ נעים לכולם,

יוכבד קלזנר

משולחנה של חנה פורמן יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

עד כמה העיסוק בגניאלוגיה אינו מרפה מהעוסק בה – גם אם הוא מגיע למקומות רחוקים – דבר זה קיבל אישור נוסף באופן אישי: בחודש יוני ערכתי טיול פרטי בברזיל, ושם נפגשתי עם צאצאי המהגרים היהודיים מצפון אפריקה שהגיעו בשנים 1880-1900 והתיישבו בצפון-מזרח ברזיל בערים Recife ו-Belem, ומשם עברו מערבה לפרובינציה של Amazonia והתחילו להתיישב בעיר Manaus. ביקרתי בבית העלמין העתיק בעיר ופקדתי את קברו של הרב שלום מויאל זצ"ל, שנפטר ב-1910 ושקשור למשפחות מויאל-שלוש, שהיתה בין מקימי נווה צדק. הרב מויאל קבור בבית העלמין העירוני העתיק. מעניין שהרב מויאל נחשב לאיש קדוש לנוצרים המקומיים – תופעה נדירה ביותר!

נפגשתי עם צאצאי משפחות בן שימול, אבוחצירא, אסיג, עטר ובן זיקרי והצלחתי לשמוע סיפורים העוברים מדור לדור במשפחות.

אחד הפרטים היותר מעניינים ששמעתי היא הקביעה שלא פחות מרבע (25%) מתושביה הילידים של מדינת Amazonia קשורים לעבר היהודי, דרך נישואי אבותיהם היהודים עם נשים ילידות המקום. שמות משפחה יהודיים נמצאים היום גם במקומות שלא חשבנו שנמצא.

תודה למטילדה טגור שהאירה את עיני לפני נסיעתי. דבריה ועצותיה הועילו לי הרבה ועזרו לי לגלות דברים שלא הייתי מוצאת בעצמי.

לאחר חופשת קיץ בסניפי החברה אנו חוזרים לפעילות מסודרת בחודש ספטמבר 2006.

אל תשכחו לעדכן שינויים בכתובת, מספר טלפון וכתובת דואר אלקטרוני, אם חל בהם שינוי.

כתובת: ehfurman@netvision.net.il. ניתן לכתוב בעברית.

כתובת הדואר הרגיל: ת"ד 86 קריית גת 82100

חנה פורמן

כמו בכל קיץ, גם בקיץ 2006 אנו מצפים לחופשה, למנוחה והתרעננות. אך נראה שאנחנו, העוסקים בגניאלוגיה, מוצאים תמיד פרוייקט נוסף, עבודה שיש לגמור, תוכנית שיש להכין – וכך יש לנו גם הפעם הרגשה של עומס וחוסר זמן.

הכנס הבינלאומי העשרים ושישה לגניאלוגיה יהודית, המתקיים השנה בעיר ניר-יורק, מהווה כמה מכובדת גם לחברים שלנו, שיתנו הרצאות בפני משתתפי הכנס, הבאים מכל רחבי העולם. מכלול הנושאים בהרצאות אלה משקף את הפעילות השוטפת של החברים בנושאים המעסיקים ומעניינים את כולנו.

יום העיון השנתי השני בגניאלוגיה יהודית

אנו מקווים שהצלחת יום העיון הראשון יהווה סימן גם ליום העיון הבא, שיתקיים ביום שני, כ"ט חשוון תשס"ז (20 בנובמבר 2006) בבית ווהלין, שלוחת "יד ושם" בגבעתיים.

הוועדה המארגנת עובדת במרץ רב, וכאשר יתפרסם גיליון זה כבר תהיה מוכנה רשימת ההרצאות והמרצים שישתתפו ביום העיון. ההרשמה ליום העיון תחל בקרוב. ניתן לעקוב אחר הפרטים בעמוד הבית של אתר החברה הגניאלוגית הישראלית בכתובת: www.isragen.org.il כתובת שלישית מלמעלה.

אתר "יד ושם" – מאגר השמות באינטרנט

הקוראים בישראל מוזמנים לנסות לחפש ולאתר נותני עדות. לקישור: Search for Submitters of Pages of Testimony in Israel www.isragen.org.il

הניסיון שנצבר בעזרה שניתנה מאז פתיחת האתר מלמד שהיו הצלחות, ובאמצעות המידע הנמצא על דף העד נוצר קשר – לעיתים עם נותן העדות עצמו, וברוב המקרים עם צאצאיו או בני משפחה קרובים. אפשר לספר בשמחה שהיו גם מקרים של איחוד משפחות אחרי נתק ארוך, לפעמים מתקופת ההגירה היהודית הגדולה של סוף המאה התשע-עשרה ותחילת המאה העשרים.

תיקון טעות: במאמר על שמש צדקה, שהתפרסם בגיליון מאי 2006, בסוף עמוד 18 צ"ל: "אחרי פטירתו מילא את התפקיד הרב חיים ברלין" ולא "הרב מאיר ברלין" כפי שכתוב.

שלום ברונשטיין

היישוב היהודי באסטוניה – דגם של קהילה זעירה וייחודית*

דב לויץ

(2,203) Tartu, (920) Valga, (262) Pernau, (248), (182) Narva, (105) Viljandi, (100) Rakvere ועוד. הרכבם המקצועי-סוציאלי היה: מסחר 30.4%, פקידות ושירותים 24%, מלאכה 14.8%, פועלים 14%, בעלי מקצועות חופשיים 9.5%, בעלי בתי חרושת 5.0%, בעלי בתים ואחוזות 1.4%, כלי קודש 0.6%. מצבם הכלכלי של רוב היהודים ובעיקר של העצמאיים היה טוב יחסית ורק מעט נזקק לעזרת הציבור. בקהילות טאלין, טארטו ונארווה פעלו בנקים שיתופיים ובהם 625 חברים.

כמו שאר המיעוטים הלאומיים, נהנה גם המיעוט היהודי מאוטונומיה תרבותית רחבה שהופעלה בשנת 1926. לשם ניהול מערכת התרבות והחינוך היהודיים, הוקמה במסגרת חוק האוטונומיה "מועצת-תרבות" (קולטור-ראט) שמנתה 27 חברים: ציונים כלליים 17; ציונים סוציאליסטים 3; יידישיסטים 4; רשימה כלכלית 2; רשימה פרוגרסיבית 1. בקהילות הוקמו ועדים מקומיים שעסקו בהחזקת מוסדות התרבות והחינוך המקומיים וכן בגביית מיסים לשם השלמת התקציבים לצורכי הקהילה. בשלושה בתי הספר היהודיים היסודיים ובשני התיכונים היו למעלה ממחצית התלמידים יהודים. במספר מקומות פעלו גם בתי ספר למבוגרים ולילדים שלמדו בבתי ספר לא-יהודיים. בחירת שפת הלימוד במוסדות הללו גרמה לפולמוס מר בין הציונים שדרשו עברית, לבין היידישיסטים (ובתוכם גם יסודות שמאלניים) שדרשו כמובן יידיש. המחלוקת הסתיימה בדרך כלל בפשרות, כמו קיום כיתות מקבילות באותו מוסד בשתי השפות, וכדומה.

בקרב הקיבוץ היהודי הזעיר פעלו כמה ארגונים פוליטיים ותרבותיים ממחנה שוחרי תרבות היידיש (קולטור ליגע, בונד) ומהמחנה הלאומי ושוחרי התרבות העברית (הציונים הכלליים, הציונים הסוציאליסטים, השומר הצעיר, בית"ר). קומץ היהודים במפלגה הקומוניסטית, שהיתה אסורה לפי החוק, פעלו במסגרות תרבותיות-לגליות כמו, מועדון "ליכט" ועוד. פעילות פוליטית, תרבותית וחברתית מרשימה ניהלו אגודות הסטודנטים. Limuvia, Hashmonea, Hatsefira.

כצעד משמעותי לטיפוח התרבות היהודית ניתן לראות את הקמת קתדרה למדעי היהדות באוניברסיטת טארטו ב-1934 עד סגירתה ב-1940 הספיקו ללמוד בה קרוב לחמישים סטודנטים יהודים וכמה מהם זכו לקבל תואר דוקטור ומוסמך. (לויץ 1986). נוסף לאמור לעיל התקיימה פעילות תרבותית, חברתית ודתית כמעט בכל קהילה,

א. לידה ייחודית ומאוחרת של קהילה

אסטוניה היא הצפונית והקטנה ביותר משלושת המדינות הפלטיות: ליטא, לטביה ואסטוניה, השוכנות בחוף המזרחי של הים הפלטי (מידע מפורט על אסטוניה ותולדות היהודים במדינה זו ניתן למצוא בפנקס קהילות לאטביה ואסטוניה (1984).

שלא כמו בליטא ובלטביה, בהן מהגרים יהודים החלו להקים קהילות מאורגנות עוד במאות ה-15 וה-16, הרי באסטוניה התאפשר הדבר רק במחצית השנייה של המאה ה-19, בתקופת השלטון של רוסיה הצארית וביוזמתם של חיילים יהודים (שפוננו בפי העם חיילי ניקולאי או קאנטוניסטים). רובם ככולם נחטפו בילדותם מבית הוריהם ב"תחום המושב" ונאלצו לשרת במשך עשרות שנים תחת משטר קשוח בצבא הקבע הרוסי. אלה מהם ששרדו לאחר השירות בחילות המצב בכמה מערי אסטוניה, כמו הבירה טאלין (Tallinn), דורפט (Dorpat או Tartu) ופרנאו (Pernau), הורשו להקים שם בתי כנסת, בתי עלמין וכו'. בזכותם קיבלו רשויות שהייה גם מספר כלי קודש (רבנים, שוחטים, מוהלים, מלמדים וכו') ובעלי מלאכה יהודים מליטא, פולין וחבל קורלנד (Courland) שבמערב לטביה השכנה.

כמו כן נפתחה בפני סטודנטים יהודים האוניברסיטה של דורפט, שנודעה להיות מרכז אקדמי חשוב בכל ברוסיה, והצטיינה ברוח ליבראלית. הסטודנטים היהודים שרובם הגיעו מחוץ לאסטוניה, התערו בחיי הקהילה וסייעו בהקמת מוסדות שונים, כמו בית הספר היהודי הראשון (1875), האגודה האקדמאית לספרות ולהיסטוריה יהודית (1884) ועוד. באותו זמן כבר מנה היישוב היהודי באסטוניה כ-4,000 נפש. הקהילה הגדולה ביותר היתה קהילת טארטו והשנייה היתה קהילת הבירה טאלין. ביישוב היהודי בלטו שלושת המרכיבים העיקריים: "חיילי ניקולאי" וצאצאיהם – בעלי תרבות רוסית, יהודי קורלנד – בעלי תרבות גרמנית, ויהודי ליטא – שהצטיינו בתרבות יהודית שורשית.

ב. בין שתי מלחמות עולם

עם הקמת מדינת אסטוניה העצמאית בשלהי מלחמת העולם הראשונה, גדל שם היישוב היהודי והגיע ל-4,556 נפש, 0.4 אחוזים מהאוכלוסייה. כ-250 יהודים השתתפו במלחמת העצמאות האסטונית. לפי מפקד האוכלוסין של 1934, התרכזו 98 אחוז מהיהודים בערים, ובעיקר בטאלין

* המאמר נכתב בעקבות הרצאה שניתנה בפני החברה הגינאלוגית היהודית בירושלים בחודש דצמבר 2005.

ביוזמת המוסדות והארגונים המקומיים כמו חב"א קדישא, "ביאליק-פאראייך" [אגודת ביאליק] וכדומה. בהיעדר עיתונות יהודית מקומית הסתפקו קוראי הידיש ביומונים מלטביה וכן במוספים "אָסטוֹניס" שבועיים בתוך היומונים היהודים בליטא: די אַיִדישע שטימע הצינוני ופּאָלקספּלאַט היידישאי.

יחד עם זאת הופיעו מטעם הגופים המקומיים בעיקר בטאלין כ-200 פרסומים ביידיש, בעברית ובלועזית. (גענש 1937) אחד החשובים שבהם הוא חוברת מיוחדת שפורסמה בטאלין סמוך לפני מלחמת העולם השנייה וכוללת לפי סדר אלפביתי את שמות המשפחה והשמות הפרטיים של 3,944 יהודים מכל הגילים, שהתגוררו ב-18 מקומות יישוב באסטוניה. חומר חשוב זה הופק על סמך ממצאי מפקד אוכלוסין מיולי 1934 ביוזמת מינהל התרבות האוטונומי של המיעוט היהודי בארץ זו (גורין 1936).

ג. אירועים גורליים במהלך מלחמת העולם השנייה ולאחריה

בסוף שנות השלושים הוגברה באסטוניה פעילותם של חוגים לאומניים כמו חברי ארגון ה-Vaaps (הלוחמים שהשתתפו במלחמות העצמאות של אסטוניה) ואחרים. חלקם, שנתמכו על ידי גרמניה הנאצית והפיצו תעמולה אנטישמית, השתתפו גם בתקריות נגד יהודים מקומיים. תופעות אלה ואחרות מסוגם החרידו משלוותם את יהודי אסטוניה, שעד כה ישבו בה לְבֵטָח.

בין קהל המפגינים לכבוד כניסת הצבא האדום, ביוני 1940, בלט מספר קטן של יהודים מהמחנה הקומוניסטי ואחד מהם אף הניף את הדגל האדום מעל מצודת העיר. במהלך הסובייטיזציה של הכלכלה נפגעה בציבור היהודי בעיקר שכבה דקה של בעלי רכוש, בתי מסחר ומפעלי חרושת. כמה יהודים, במיוחד בעלי רקע קומוניסטי או מוצא פרולטרי, נתמנו לתפקידים ממלכתיים, כולל מוסדות הביטחון הפנימי. אולם רוב הציבור היהודי היה נכון מהאירועים המהפכניים ובמיוחד נוכח איבוד המסגרת האוטונומית, ממנה נהנה בצורה מוחשית ושעליה היתה גאותו. למעשה נותרו רק שני בתי ספר בטאלין ובטארטו, בהם המשיכו ללמד יידיש וגם זאת באופן מוגבל (לויץ 1968/9).

זאת ועוד. נוסף לפיזור כל הארגונים היהודיים עם כניסת הסובייטים, ביצעו שלטונות הביטחון מאסרים בקרב המנהיגות הפוליטית היהודית כפי שנהגו גם לגבי הצמרת האסטונית. בין הנאסרים היהודים היו ראש הציונים הרביזיוניסטים באסטוניה (שלימים הוצא להורג) וכמה מפעילי הבורג ובית"ד. באמצע יוני 1941, סמוך לפלישה הנאצית, נאסרו גם תעשיינים ובעלי בתי מסחר יהודיים, פעילים של המחנה הציוני, ותיקי מלחמת העצמאות

האסטונית ואחרים שהוגדרו כ"יסוד חברתי מסופן". כל אלה, ביחד עם בני משפחותיהם – כ-500 נפשות – הוגלו לקצווי ברית המועצות ולא מעט מהם נספו שם כתוצאה מרעב, מחלות ותאונות בעת עבודות הפרך שנכפו עליהם.

כאשר הצבא הגרמני פלש בסתיו 1941 לאסטוניה, השתתפו במלחמה לפחות 120 יהודים (1.1 אחוזים – פי שלושה משיעורם באוכלוסייה). יחד עם זאת השתדלו יהודים רבים למצוא את האפשרות להימלט מפני הכיבוש הנאצי לתוך פְּנִים ברית המועצות, במיוחד לאחר שהשלטונות הכריזו על פינוי מסודר של חלקים מסוימים של האוכלוסייה האזרחית. אמנם בדרך כלל עודדו השלטונות את ההתפנות, אך לא פעם נדרשו מאמצים ויוזמה כדי לקבל את רישיון היציאה הנכסף.

ככל זאת נמצאו יהודים שלא ניצלו את אפשרויות הפינוי, אם מסיבות גיל גבוה, מחלה, נכות וכדומה, אך גם מתוך תקווה שיוכלו להסתדר איכשהו תחת הכיבוש הגרמני. בסך הכול הצליחו כ-3,000 יהודים (75%) להיחלץ מתוך אסטוניה, אם ביוזמתם האישית ואם במסגרת קבוצות הפינוי המאורגנות.

כך או אחרת, זהו שיעור ההצלה הגדול ביותר במזרח אירופה בתקופת השואה! (לויץ תשס"ב).

כ-200 מהמפונים הללו שירתו כקצינים וטוראים בקורפוס האסטוני השמיני שבצבא האדום. עשרות רבות מתוכם נפלו בקרבות, ובמיוחד במהלך שחרור אסטוניה בסוף 1944.

מתוך למעלה מאלף היהודים שנותרו תחת הכיבוש הנאצי באסטוניה, נאסרו ונרצחו לפחות 929, 805 מהם מטאלין, טארטו ופרנאו. היתר – 124 – התגוררו בעשרים מקומות יישוב זעירים. רשימות שמיות מפורטות של 949 הקרבנות ושל יהודים נוספים עם ציון מגוריהם מובאת בספר התמציתי של Eugenia Gurin-Loov (1994).

רוב המאסרים והרציחות בוצעו בידי יחידות Omakaitse (ההגנה העצמית) והמשטרה האסטונית, שפעלו תחת פיקוח ה"זונדרקומנדו". פרט לבודדים שעדיין הסתתרו, כבר לא נמצאו יהודים באסטוניה בינואר 1942 והארץ הוכרזה כ-Judenfrei [חופשית מיהודים].

בשנים 1942-1943 הובאו לאסטוניה בשלבים שונים למעלה משתי רבבות יהודים, רובם מגיטאות וילנה וקובנה שבליטא ומקומות אחרים באירופה: מפינלאנד (שבויים סובייטים), מצ'כוסלובקיה, מטרנסילבניה. חלקם נרצחו מיד בבואם, והאחרים הוחזקו בעשרות מחנות עבודה והועסקו בעבודת פרך בעיקר במכרות פצלי שמן. מרביתם נספו ממחלות, טרור, רעב וקור (דבורצקי 1970).

— אסטוניה — חלק מהם שמות עבריים מקוריים —
שליקטתי מפרסומים מלפני השואה:

איידוס (EIDUS) אמיתן (AMITAN), בלק (BOLOK),
חיטוב (HAITOV), חזק (HOZOK), מהיפית
(MAYOFIS), מיגדל (MIGDOL), מלך (MEILACH),
מהנעים (MA-NOIM), מצקין (MATZKIN), מרגוליוס
(מרגליות — MARGOLIUS), עליין (ELYON), פירק
(PIRK), צימבלוב (TZIMBALOV), קלומפוס
(KLOMPUS), קצב (KATZEV), תם (TAM), קרופמן
(KROPMAN), רוגובסקי (ROGOVSKI), סוחר
(SOHER), שפונגין (SHPUNGIN), תמרקין
(TAMARKIN).

ביבליוגרפיה

גורין, שמואל. סטיטיסטיקה של אוכלוסי היהודים באסטוניה
(24.3.1935). טאלין, 1936.

גענש, נתן. ביבליאגראפיע פון יידישע דרוק-איטגאבן.
טאלין, 1937. (יידיש) [ביבליוגרפיה לפרסומים ביידיש].

דבורצקי, מאיר. מחנות היהודים באסטוניה (1942-1944).
ירושלים, 1970.

לוין, דב. הצלת יהודים בשואה בידי הסובייטים במלחמת
העולם השנייה — מקרה אסטוניה. השואה, היסטוריה
וזיכרון, המכון ליהדות זמננו, האוניברסיטה העברית,
ירושלים תשס"ב. עמ' 133-151.

לוין, דב. יהודי אסטוניה בשנה הראשונה למשטר הסובייטי
(1940-1941). פאלקסשטימע, 1986, 10.

לוין, דב. עפיזאד פון א יידיש-אקאדעמישן אויפשטייג אין
עסטלאנד. פאלק און ציון, 1986, 68: 12-13 (יידיש) [ייסוד
הקתדרה למדעי היהדות באוניברסיטה של טארטו
(דורפאט)].

פנקס קהילות לאטביה ואסטוניה, בעריכת דב לוין.
ירושלים, יד ושם, 1984.

Gurin-Loov, Eugenia. *Eesti juutide katastroof 1941*. Tallinn, 1994. (Estonian) [Holocaust of
Estonian Jews 1941].

פרופסור דב לוין, מהאוניברסיטה העברית, נולד בשנת
1925 במשפחה ציונית ומסורתית בקובנה שבליטא. החל
מגן הילדים ועד הכיתות הגבוהות בגמנסיון העברי התחנך
ברוח ציונית-עברית עם מסורת ישראל. לאחר ספוח ליטא
לברית-המועצות ב-1940 הופסקו לימודיו וכן חברותו
בתנועת השומר הצעיר שנסגרו בצו השלטונות. בתקופת
הכיבוש הנאצי נכלא בגיטו קובנה ולאחר שאיבד את הוריו

עם התקרב הצבא האדום למחנות אלה פונו כ-3,000
היהודים ששרדו בהם למחנה הריכוז Stutthof שבגרמניה
ולמקומות אחרים. כמה מאות בלבד מהם נותרו בחיים
לאחר המלחמה.

עם שחרור אסטוניה בסוף שנת 1944 נתגלו שם כ-100
יהודים, שרידים מיהודי חוץ לארץ, בעיקר ממחנות
Lagedi ו-Klooga אשר מרביתם ניצלו ברגע האחרון
מהטבח שערכו הגרמנים ערב נסיגתם. מבין יהודי אסטוניה
עצמם שנותרו תחת הכיבוש הנאצי שרדו אחדים בלבד.

חלק ניכר מבין יהודי אסטוניה ששהו בברית המועצות
כפליטים, וכן אלה שנותרו בחיים לאחר שירותם בצבא,
חזרו לארצם כבר ב-1944/45 והתרכזו בעיקר בטאלין
הבירה. מאוחר יותר חזרו גם מקצת מן הגולים, ולימים
הגיעו לכאן יהודים סובייטיים רבים מחלקים שונים של
ברית המועצות.

לפי מפקד 1959 היו באסטוניה 5,436 יהודים (0.5%), 1,000
מהם (19%) הצהירו על יידיש כשפת אימם. ניתן להניח כי
האחרונים הם רובם ככולם תושבי אסטוניה מלפני
המלחמה. ב-1989 בזמן ה"פרסטרויקה" הוקם בטאלין מרכז
לתרבות יהודית ובית ספר יהודי, וכן החל להופיע כתב-עת
ברוסית השחר. עם פינון אסטוניה העצמאית בתחילת
שנות התשעים יצאו מהמדינה 622 יהודים, בעיקר ילידי
אסטוניה, ואלה עלו ברובם לישראל. תופעה זו נמשכה
למעשה גם לאחר מכן ובשנת 2000 נותרו במקום 2,500
יהודים בלבד. חלק ניכר מהיהודים שהגיעו בינתיים
מרוסיה הצליחו להתערות כאן.

לסיכום, ברצוני לציין בקצרה מספר נקודות המייחדות את
קהילת יהודי אסטוניה:

- זו היתה קהילה קטנה, הקהילה היחידה שנוסדה על ידי
ה"חטופים" (או "קאנטוניסטים" — ילדים יהודים
שנחטפו על ידי חיילי הצאר והוחזקו בצבא שנים
רבות).
- סטודנטים יהודים מכל רוסיה למדו רפואה באוניברסיטת
דורפאט ("הייידלברג של רוסיה") ותרמו תרומה גדולה
לקהילה.
- היהודים נהנו מאוטונומיה תרבותית משמעותית, יחידה
באירופה, אפילו לאחר תחילת המלחמה — עד 2 ביוני
1940.
- היהודים השתתפו במלחמות: מלחמת העצמאות 1918,
מלחמת 1941, קרבות הקורפוס האסטוני בצבא האדום
1942-45.
- חשוב לגיניאלוגים: הודות למינהל התרבותי נותרו
בידינו השמות של כל יהודי אסטוניה מגיל 0 ומעלה.
להלן מבחר שמות משפחה אופייניים בקרב יהודי

צבי הירש לוינ ובלומה לבית ויגודר ואחותו התאומה בתיה ז'ל, הצטרף לפרטיזנים שלחמו בגרמנים ועוזריהם הליטאים. בסוף 1945 הגיע במסגרת תנועת "הבריוחה" לארץ-ישראל והשתתף בהקמת המדינה ומלחמות ישראל. לאחר סיום לימודיו באוניברסיטה העברית הוא המשיך

לעבוד במוסד זה בהוראה ובמחקר, ופרסם מאות ספרים ומאמרים בנושא יהדות זמננו. הוא נשוי לבלהה לבית דויטש ואב לשתי בנות ובן.

פרופ' דב לוינ, רח' טשרניחובסקי 57, ירושלים 92587.
טלפקס: 5633792 (02) dolevin@cc.huji.ac.il

מי הם הצאצאים של מפקד האוכלוסין של מונטפיורי משנת 1875*?

מרים הרינגמן-גויטיין

מתורגם מאנגלית

חדש, כמסד נתונים בר חיפוש. נוסף לכך יש לנו גם הערים חיפה ויפו.

שאלון המפקד הוכן על ידי משה מונטפיורי עצמו, על פי השאלון האנגלי משנת 1801. השאלונים הופיעו באנגלית ובעברית, אך הם מולאו רק בעברית. החומר המקורי נמצא באנגליה ואני השתמשתי בנוסח המצולם, הנמצא בבית הספרים הלאומי בירושלים. הרשימות הירושלמיות נלקחו ישירות מהצילומים שבארכיון העירוני בירושלים והרשימות של הערים האחרות הועתקו מהמיקרופילמים שבספרייה הלאומית. לגבי החומר מצפת, חיפה וטבריה קיבלתי עזרה מסוזי עדני, לאה גדליה, צרנה דוכנוב (Charna Duchanov) וסילביו גריץ. רוב תודות לכל אחד ואחת מהם. אני מבקשת להביע הערכה מיוחדת לגבי מטילדה טגזר על עזרתה בבדיקה ואימות של שמות האנשים והמקומות המוזכרים במפקד. אני עצמי שכתבתי את הנתונים לתוך קובץ Excel.

בירושלים נמנו כ-10,000 תושבים יהודים, ובאותה עת חיו כ-7,000 תושבים יהודים במקומות אחרים בארץ ישראל. לא כולם מופיעים במפקד, הן משום שסירבו להתפקד והן משום שמונטפיורי לא פלל כולל זה או אחר במפקד.

ספרדים ואשכנזים

הספרדים, שלא כמו האשכנזים, אינם נחלקים לפי ארצות המוצא שלהם, אלא כולם רשומים בכולל אחד. חברות בכולל מתייחסת למשפחה שלמה, ולא לאברך הנשוי בלבד. במפקד 1875 יש לנו רישומים של ספרדים מירושלים, חברון, טבריה, יפו וחיפה. הספרדים בירושלים היו מאורגנים ב"חצרות" ולכל חצר היה שם ומספר. לא כך

מתוך מפקד מונטפיורי משנת 1875, הועלו על תקליטור הנתונים על ירושלים, לקראת הכנס הבינלאומי ה-24 לגניאלוגיה יהודית שנערך בירושלים בשנת 2004. כיום יש לנו נתונים גם על הערים האחרות שהתגוררו בהן יהודים, והם כוללים את ירושלים, צפת, חברון, יפו, חיפה וטבריה.

מטרת מאמר זה היא להציג את הרקע הכללי למפקד מונטפיורי, את הפרמטרים של מפקד 1875, את האפיונים של ה"כוללים" השונים וכן את הצדדים השווים והשונים שבין רישומי הספרדים והאשכנזים. כמו כן נסביר איך יכולים הגניאלוגים לנצל נתונים אלה. החלק השני של המאמר יביא דוגמות של צאצאי האנשים שנמנו במפקד המקורי, החיים עימנו היום.

מפקד האוכלוסין של 1875 היה החמישי והאחרון מבין המפקדים שנערכו על ידי משה מונטפיורי בארץ ישראל. הראשון נערך ב-1839, והאחרים היו ב-1849, 1855, 1866 ו-1875. לא כל היישובים נכללו בכל מפקד, ולא כל הכוללים נמנו בכל פעם. לדוגמה, הספרדים בצפת נמנו ב-1866 אבל לא ב-1875. רק כולל אוסטריה, כולל ורשה וכולל ווהלין נמצאים במפקד 1875. לעומת זאת, במפקד של אותה שנה אנו מוצאים בטבריה רק את הספרדים ולא את האשכנזים, חוץ מכולל קרלין הקטן.

מה כלול בנתונים של 1875?

מסד הנתונים המקורי (פרויקט IGS 2004) מבוסס על מפקד האוכלוסין בירושלים, ואילו כיום כל המפקדים שבארץ ישראל ממוחשבים. נתוני כל ארבע הערים הקדושות, ירושלים, חברון, צפת וטבריה כבר נמצאים בקובץ Excel ואנו מקווים שבקרוב יופיעו בתקליטור

* מאמר זה מבוסס על הרצאה שניתנה במסגרת יום העיון הארצי הראשון לגניאלוגיה יהודית: שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם, החברה הגניאלוגית הישראלית, תל-אביב, נובמבר 2005.

היה בערים האחרות. בטבריה היו כל הספרדים חלק מ"כולל רבי מאיר בעל הנס".

לפי המפקד, מסתבר כי לרוב הספרדים היו שמות משפחה, בזמן שרבים מהאשכנזים עדיין השתמשו בשם האב (patronym), אפילו בשנת 1875. בכוללים האשכנזים מוזכר שם האישה בדרך כלל, ולא כן במפקד הספרדים. רוב הגברים הספרדים עבדו למחייתם, בזמן שרבים מהגברים האשכנזים למדו "במשרה מלאה". שמות הילדים וגילם נרשמו, בדרך כלל, על ידי האשכנזים, אך לא תמיד נרשמו במפקד הספרדים.

הערים הקדושות

הערים, חוץ מירושלים, נחלקות לשני סוגים: "ערים קדושות" ו"ערים חדשות", ולכל סוג התכונות האופייניות שלו.

כל היהודים שהתגוררו בערים הקדושות קיבלו תרומות ממשוה מונטפיורי ועל כן היו מוכנים להתפקד. נוסף לכך, שלחו כל הכוללים שד"רים ("שלוחי דרבנן" = שליחים) לכל העולם כדי לאסוף תרומות למען עניי ארץ ישראל. בשנת 1870 נחתם הסכם שמטרתו היתה להסדיר את חלוקת הכספים ולמנוע את המריבות הבלתי פוסקות על הסכומים המוקצבים לכל כולל. ההסכם קבע כמה יקבלו הספרדים והאשכנזים על פי האזור בעולם שממנו באו התרומות (ספר טבריה 1973). גם אי אפשר להתעלם מהמצב המדיני הכללי בעת ההיא, כאשר היהודים היו תחת שלטון הקיסרות העות'מאנית, או מהמגפות שהתפרצו לעתים קרובות, במיוחד מגפת הכולרה בשנות החמישים של המאה, או רעידת האדמה הקשה בשנת 1837 ושוודי הדרכים שהיו פעילים כל העת.

נעבור עתה לכל אחת מהערים ונמנה את התכונות האופייניות של כל מקום.

העיר טבריה היתה בשנת 1875 רובה ככולה עיר יהודית, אך גם עיר ענייה מאוד. על פי המידע שמסר הרב ב"ק ("בן קדושים") למר לונגן ופורסם בעיתון חבצלת בשנת 1873 היו אז בטבריה 3,050 תושבים, ומהם 2,350 יהודים. רק עשרים שנה לפני כן, כאשר מונטפיורי ערך את המפקד ב-1855 היו בעיר 1,456 יהודים בלבד. הגידול במספר היהודים היה הודות לעלייה של יהודים מצפון אפריקה בשנות השישים של המאה. מספר הספרדים היה 1,100, כולם חלק מהכולל רבי מאיר בעל הנס, ו-1,250 האשכנזים היו מחולקים בין כולל ווהלין שבו היו 800 חברים, 300 חברים בכולל אוסטריה ו-150 בכולל רייזין (Reisin). בין הלא-יהודים היו 250 מוסלמים, 400 ערבים נוצרים ו-50 קתולים. הכולל היה ממוקם מעל ביתו של הרב מוויטבסק, ובראשו עמד ר' משה דוב בן אהרן מסטולין. ב-1875 בנו האשכנזים מקוה סמוך לבית הכנסת הגדול, והשתמשו בה גם

הספרדים וגם האשכנזים. גם בית העלמין של טבריה היה בשימוש הספרדים והאשכנזים גם יחד. בית העלמין כבר היה ישן מאוד וב-1870 החליטו השליטים העות'מאנים לסלול כביש לחמי טבריה ובמהלך העבודה הרסו חלק מבית העלמין. בית העלמין היהודי היה סמוך לבית העלמין המוסלמי.

יהודים עברו מצפת לטבריה ולערים הקדושות האחרות מהסיבות הרגילות: לימודים, נישואין או פרנסה. בשנת 1875 היו שם שני בתי כנסת עיקריים: האחד היה שערי תפילה שבראשו עמד הרב שמואל קונורטי. אחרי מותו שינו את שם בית הכנסת למדדש שמואל, ויותר מאוחר להסינינו. בית כנסת זה רשום במפקד 1875. השני היה בית הכנסת בית יעקב, ששימש גם כשיבה שבראשה עמד רבי יששכר אבולעאפיה. ב-1875 קנו הספרדים מן האשכנזים את בית הכנסת שערי השמים, שגם הוא מופיע במפקד 1875. לכולל ווהלין היה בית כנסת קטן בשם וולישה, שקיבל כינוי זה בגלל גודלו הזעיר. גם לכולל אוסטריה היה בית כנסת משלו, שנקרא קירשר (Kirsher) או בית כנסת יהושע (Yehoshua Shul). לבסוף, היה בית הכנסת אויבען שול, שפירושו ביידיש בית הכנסת שלמעלה [מעל בית הכנסת הספרדי], ועל ידו נבנה המקווה לשימוש כולם.

מבחינה גיאוגרפית קרובה צפת לטבריה אבל היא ממוקמת בהר. גם כאן מונה מפקד 1875 רק את האשכנזים, אם כי התגוררו שם גם ספרדים. במפקד זה אנו מוצאים מידע על כולל ווהלין, כולל אוסטריה וכולל ורשה.

באופן יחסי, התגוררו בצפת יהודים רבים למדי. בכולל אוסטריה נרשמו למעלה מ-1,000 יהודים ובכולל ווהלין 1,200, כולל ורשה היה יותר קטן, עם 141 רשומים בלבד. רעידת האדמה של 1837 היוותה גורם הרסני ומעכב בגידולה ופיתוחה של צפת.

בעיר חברון מופיעים ברישומי מפקד 1875 הן היהודים האשכנזים והן הספרדים. אולם, כולל חב"ד, שהופיע במפקד 1866 אינו מופיע ב-1875. היישוב היהודי בחברון המשיך להתקיים עד לפרעות 1929, והיהודים שנשארו בחיים נמלטו לירושלים. הפוקד של הכולל האשכנזי היה יהושע אורנשטיין, ממשפחת אורנשטיין הידועה בירושלים.

"הערים החדשות" המופיעות במפקד 1875 הן חיפה ויפו. אם כי בחיפה חיו הן יהודים ספרדים והן אשכנזים, רק הספרדים מופיעים במפקד. מעניין לציין כי היהודים האלה הגיעו לא רק מצפון אפריקה ומהמזרח אלא גם ממקומות שונים בארץ ישראל כגון צפת, עכו, שפרעם ושכם. נוסף לכך, נמנו במפקד זה היהודים שגולדו בחיפה מאז 1825. האשכנזים מופיעים במפקדי 1839 ו-1866 אך לא בזה של

1875. ביפו היו רק ספרדים והם מופיעים בכל חמשת המפקדים.

כפי שציינו, התקבל מהכוללים הספרדים והאשכנזים מידע דומה פחות או יותר, כדלקמן: שם המשפחה, השם הפרטי, הגיל, תאריך העלייה, מקום הלידה, נישואין, שם האישה, שמות הילדים וגילם, העיסוק, המצב הכלכלי והערות. קיימות כמו כן רשימות של רבנים, מנהיגים, אלמנות ויתומים.

המפקד בעיר ירושלים נדון במסגרת אחרת (שרשרת הדורות 2004).

עתה נעבור לתיאור מספר נציגים מבין צאצאי היהודים שנמנו במפקד זה.

צאצאים של מתפקדי מפקד האוכלוסין של מונטפיורי משנת 1875

שמואל אורנשטיין (אבן-אור) היה אחד הראשונים מבין אלה שכתבו על משפחותיהם (אורנשטיין, ריבלין, סלונים ואחרים). לא רק שמשפחתו מופיעה בשני המפקדים – ירושלים וחברון – אבל אבותיו היו ה"סופרים" במפקד והמנהיגים של הקהילה. הוא היה הצאצא הראשון של מפקד מונטפיורי שמסר לי מידע ממקור ראשון על משפחתו. הוא כתב על משפחתו מספר מאמרים שפורסמו על ידי החברה הגניאלוגית הישראלית (אבן-אור 1989).

שמואל שמיר-מזרחי הוא אחד המייסדים של החברה הגניאלוגית הישראלית. הוא כתב על מקורות גניאלוגיים בתקופה העות'מנית, שיכולים לעזור לגניאלוגים למצוא את שורשיהם בארץ ישראל (שמיר 1989). משפחתו מופיעה במפקד 1875 ואחד מאבותיו היה "סופר" במפקד הספרדים. משפחתו חיתה בירושלים משנת 1600. יש לי גם קשר אישי למר שמיר: את תקופת ה"סטאו" כעורך דין מתחיל הוא עשה במשרדו של דודי דוד גויטיין, שבמשפחת אשתו אורה נדון עתה.

דודתי אורה גויטיין, לבית מויאל, נולדה בארץ ישראל בשנת 1908, ואף הוריה נולדו בארץ ושניהם מופיעים במפקד 1875 של מונטפיורי. באותה עת, כאשר נישואין בין אשכנזים וספרדים לא היו כל כך מקובלים, היו הוריה של אורה חלוצים בתחום. אביה היה אברהם מויאל בן משפחת מויאל מיפו ואמה היתה חנה רוקח ממשפחת רוקח בירושלים. על שם בן דודה, ישראל רוקח, שהיה ראש העיר תל-אביב, נקרא רחוב ברמת אביב, הלא הוא שדרות רוקח.

גם משפחת רוקח מופיעה במפקד 1875. במפקד אנו מוצאים את יצחק רוקח, הנשוי לחנה, אשתו השנייה, ואת ילדיו מנישואיו הראשונים. אשתו הראשונה מרים היתה

בתו של נסים בק, שבנה את בית הכנסת המפורסם בעיר העתיקה. אשתו השלישית היתה זלטה פיזיצר (PIZITZER), אמה של חנה רוקח אשת אברהם מויאל, וסבתה של אורה מויאל.

משפחת רוקח היו בין התושבים הראשונים בנוה-צדק, השכונה הראשונה של תל-אביב. *בית רוקח* שוחזר הודות למאמצים של נכדתו של ישראל רוקח, האמנית לאה מז'אר-מיניץ.

שמעון רוקח נולד בירושלים ונשלח בשנת 1884 ליפו על ידי אביו, שקיבל מהתורכים רישיון לגבות את האגרה בדרך ירושלים-יפו. תפקידו היה לפקח על קצה הדרך ביפו. רוקח היה פקיד ציבור מצטיין, והיה פעיל בתחומים שונים. הוא היה הראשון שארגן נטיעת מטעי תפוחים בשרון ואף המציא שיטת שיווק לפרי הדר, שכלל יצוא לאירופה. הוא קנה את חלקת האדמה שהפכה מאוחר יותר לבית העלמין הראשון של תל-אביב, הידוע כבית העלמין טרומפלדור, שרכים מהאבות המייסדים של תל-אביב קבורים בו.

לשמעון ורחל רוקח היו חמישה ילדים: יוסף, חנה, יצחק, ישראל ומרים. בנם ישראל שימש כסגן ראש העיר תל-אביב בתקופת כהונתו של מאיר דיזנגוף ולאחר מכן כראש העיר. אביו של שמעון, יצחק רוקח, נשא את אשתו השלישית זלטה פיזיצר ואורה גויטיין היא נכדתם, כפי שצוין לעיל. עץ המשפחה של משפחת רוקח תלוי על קירות *בית רוקח*, הפתוח לקהל בימי שישי ושבת.

הצד הספרדי של אורה גויטיין היא משפחת מויאל. בני המשפחה באו לארץ ישראל ממרוקו באמצע המאה ה-19 והיו בין מייסדי תל-אביב. בתחילה הם התגוררו ביפו והם מופיעים במפקד מונטפיורי כ"אמויאל". סבה של אורה, אברהם מויאל נולד בחיפה ב-1840 וב-1875 הוא כבר היה נשוי והתגורר ביפו עם אשתו זימבול בן נון שמשפחתה באה מיאנאסיר (Yanasir). כל שלושת אחיו מופיעים במפקד: יוסף, שלום ואליהו. בתו של אברהם, שמחה פרוחה נישאה ליוסף אליהו שלוש ובתו השנייה רחל נישאה ליצחק אמזלק ממשפחה ספרדית ותיקה אחרת. בני המשפחה היו בעלי עסקים, ונכנסו גם למקצועות החופשיים ולדיפלומטיה. איב פדידה (Yves Fedida), המתגורר בצרפת והרצה בכנס 2004 בירושלים על מפקד 1840 באלכסנדריה, קשור גם הוא למשפחת מויאל, אך ענף המשפחה שלו עבר ממרוקו למצרים ומשם לצרפת.

המשפחה האחרונה ממפקד מונטפיורי שברצוני להזכיר היא משפחת ברזל. השם הוא ראשי התיבות של "בן רבי זלמן לייב". ר' יקותיאל יהודה זלמן נולד ב-1777 בקיטוב [Kuty] שבפולין, ואחרי שלמד ונשא אישה בגיל חמש עשרה, הוא בא יחד עם אשתו לארץ ישראל כדי להמשיך בלימודים. הם החליטו להתיישב בטבריה, מרכז החסידות,

אבן-אור אורנשטיין, שמואל. הנשים במשפחת אורנשטיין. לבית אבותם – מחקרים ומקורות בחקר המשפחות, 1990, מס' 3-4, 28-32.

ברזל, יעקב. משפחת ברזל. ירושלים, 2005.

הרינגמן, מרים. היכן היו אבותיך ב-1875? שרשרת הדורות, 2004, 2, 19: עמודים 7-8.

ספר טבריה. ירושלים, יד בן צבי, 1973.

פרידה, איב. מפקד יהודי אלכסנדריה שנערך ב-1840 ע"י מונטיפיורי. שרשרת הדורות, 2004, 18, 4: עמודים 3-8.

שמיר, שמואל. עיזבונות כמקור למחקר גניאלוגי. תולדות ומעשים – מחקרים ומקורות בחקר משפחות, 1989, חוברת ב: 5-7.

שמיר, שמואל. מורשתו של בית סבי. לבית אבותם – מחקרים ומקורות בחקר המשפחות, 1990, מס' 3-4, 40-42. תקליטור "פרויקטים של חגי" לקראת הכנס הבינלאומי ה-24, ירושלים, יולי 2004."

מרים הרינגמן-גיטיין נולדה בניו-יורק בשנת 1944 ומתגוררת בירושלים למעלה מ-44 שנה. היתה המזכירה הכללית של חגי" והשתתפה בוועדת ההכנה של כנס 2004 כיושבת ראש ועדת הארכיונים. מאז 1982 היא חוקרת את תולדות משפחתה ומשפחת בעלה, ויש במסד הנתונים שלה למעלה מ-10,000 שמות. היא חוקרת את המשפחות: Haringman, Waas, Slap, Furth, Kroonenberg, Verdoner, van Frank, Haring, Goitein, Hahn, Zweigbaum-Barnett, Hecht, Baneth, Walk.

יש לה תואר שני מהאוניברסיטה העברית בנושא יהדות בת זמננו, והיא פיתחה פרויקטים גניאלוגיים בבתי הספר בארץ. יש לה ארבעה ילדים ושבעה נכדים.

smharingman@yahoo.com

והצטרפו לחסידים של רבי קאלישר. חשוב לזכור כי לא יותר מקומץ אשכנזים חיו בארץ ישראל באותו זמן. בנו היה ר' זלמן, שהיה ממונה על כספי ה"חלוקה" בטבריה ובצפת. גם הנכדים שלו התגוררו בשתי ערים אלה. הם מופיעים ברשימות מפקד 1875 בצפת, שכלל רק אשכנזים.

למזלנו, אסף יעקב ברזל, תושב ירושלים, את מסמכי המשפחה ובנה את עץ המשפחה, ובו פרטים על משפחת ברזל. המשפחה עזבה את הגליל ב-1915 לערך ועברה לירושלים. מחברי מר אברהם לדרמן, אף הוא תושב ירושלים וצאצא של משפחת ברזל בטבריה, למדתי כי סבו ואָחיו נושאים שמות שונים כל אחד, בגלל התורכים: בזמן מלחמת העולם הראשונה ביקשו התורכים לגייס את כל הצעירים לצבא, והיהודים השתמשו בשיטות שונות כדי לעקוף את פקודת הגיוס. אחדים מהאחים אימצו את שם המשפחה של אמם, והסב הצליח להשיג את הדרכון של אדם בשם לדרמן שנפטר, ואימץ את זהותו. התוצאה היתה שלכל אחד מהאחים היה שם שונה. לאחר המלחמה שאל אביהם את הרב אם עליהם לחזור לשמם האמיתי, ותשובתו היתה שמאחר שהשמות החדשים הצילו אותם מהצבא עליהם לשמור אותם. בעצי המשפחה של יעקב ברזל נרשמו השמות ברזל ולדרמן.

בזמן עבודתי זו קיבלתי שאלות רבות מאנשים שצינו את קשריהם לשמות המופיעים במפקד או ביקשו לדעת אם קרובי משפחתם מופיעים בו. אני מקווה שפרסום התקליטור ובו החלקים הנותרים של מפקד מונטיפיורי במסד נתונים בר חיפוש יאפשר לאנשים נוספים למצוא את אבותיהם.

ביבליוגרפיה

אבן-אור אורנשטיין, שמואל. משפחת אורנשטיין – אבני-האורים. תולדות ומעשים – מחקרים ומקורות בחקר משפחות, 1989, חוברת ב: 11-36.

חופשת פסח, בארבע תמונות

דניאל וגנר

מתורגם מאנגלית

הערים בריסל ואנטוורפן הפכו לשמות עיירות במזרח אירופה — 'בריסלֶבסקָה' ו'אנטוֹפֶבֶקָה', וכן הלאה. גם אביו, דוד, היה אוהב לשחק במילים, ואחי ואני היינו רגילים לכך ונהנינו מאוד.

שנים רבות לאחר מכן, התחלתי לחקור בצורה שיטתית את הענפים השונים של עץ המשפחה שלי, וניסיתי לאסוף מידע על אביו של סבי דוד, ר' בן ציון וגנר. גיליתי שהוא גדל בזירדוב (Zyrardow) סמוך לורשה, שיחק בתיאטרון היהודי, היגר לצרפת ולבלגיה בעשור השני של המאה העשרים ושם הוא הפך לעורך של עיתון יהודי בידיש שיצא באנטוורפן. הוא גם כתב שירים ומחזות: "שלמה המלך דער צווייטער" (שלמה המלך השני), "דער ווילנער גאון" (הגאון מוילנה), "ארוטומניה"..., ונפטר בגיל צעיר ב-1930, בהיותו בן ארבעים (בנו, סבינו דוד, היה אז בן עשרים). בן ציון נשאר מחבר בלתי ידוע בספרות היידיש, ועד עתה לא הצלחתי לגלות אפילו יצירה אחת שלו. אבי, שנולד לאחר מותו של בן ציון, לא הכיר אותו מעולם.

לפני כחמש או שש שנים, הצטרף אלי אבי לביקור ראשון במוזיאון היהודי בבריסל, שזה עתה נפתח, ושם מצאנו את העקבות הממשיים הראשונים של בן ציון. לשמחתנו הרבה, נשמרו במוזיאון שני גיליונות בודדים של ה"יידישע צייטונג" (העיתון היהודי) משנת 1928, ובהם כתב בן ציון מסות ארוכות וביקורות תיאטרון, בשם העט "בעניע פלאפלער" (בני הפטפטן). אבי בודאי התפלא לראות ששמו הפרטי זהה לכינויו של בן ציון... והכותרת של אחת מהמסות של בן ציון כאילו מופנית בדיוק אלי: "מיינע פורטרעטלעך: ווער איז בעניע פלאפלער?" (הדיוקנאות שלי: מי הוא בני הפטפטן?). סגנונו של בן ציון היה סגנון סאטירי: הוא הפך את עצמו לזכוכ כדי להיות בלתי נראה, הוא סוקר (ומבקר) את הקהילה היהודית בבלגיה ומביא ניתוח ביקורתי חריף של תיאטרון היידיש במקום. אבל מעל לכול, הוא משיג את האפקט הקומי כאשר הוא משתמש במילים "בריסלֶבֶקָה" ו"אנטרפֶבֶקָה" כדי לתאר ערים בלגיות כאילו היו עיירות בפולין — וכך התגלתה לנו נקודת המוצא האבודה של המשפטים המשעשעים "ביידיש" שעברו מדור לדור במשפחת וגנר...

1. סיפורה של לינדה

מארחנו בחג הפסח השנה ביקש מכל אחד מאיתנו לספר סיפור שיש לו קשר לחג. אשתי סיפרה את הסיפור הקצר הבא, בהשראת סיפור לילדים מארגנטינה (2002 Bucay—בוקא). הסיפור עוסק בחרות, התמדה ותקווה.

כאשר הייתי ילדה קטנה אהבתי את הקרקס, במיוחד את בעלי החיים שבו. הפיל היה המסתורי ביותר ביניהם: יצור ענקי, בעל כוח פיזי בלתי רגיל, ובכל זאת, כאשר הוא לא הופיע בזירה היתה רגלו כבולה בשרשרת דקה התפוסה רק ביתד עץ קטנה. ועל אף כוחו הרב, לא ניסה הפיל לשחרר עצמו ולהימלט, אם כי היה ברור שהיה יכול לעשות זאת ללא מאמץ. את זאת לא יכולתי להבין! בניגוד לכך, גור פילים שעמד שם ליד אמו ניסה בכל כוחו לשחרר את עצמו מהשרשרת, ולמרות כל מאמציו לא עלה הדבר בידו: ברור היה שהשרשרת והיתד היו חזקות יותר מהפיל הקטן.

יום אחד, הבנתי סוף סוף: הפיל הגדול אינו יודע שהוא מסוגל לשחרר את עצמו, מפני שכבר בילדותו הוא השתכנע שלעולם לא יוכל להשתחרר — ומעולם לא עלה בדעתו להטיל ספק בכך!

וכן, הדרך היחידה ללמוד להשתחרר ממצוקה וממכשולים היא לנסות שוב ושוב בכל כוחנו ולבנו, גם אם אנו משוכנעים שהדברים לעולם לא יהיו שונים ממה שהיו בעבר. לעתים שווה הדבר להמשיך ולנסות, להתמיד ואף לתהות האם האמיתות המקובלות מזה דורות אכן אמת הן... אולם, אם מתברר שההשתחררות מן העבר קשה ומסובכת מדי — פתרון יצירתי עשוי להיות ארבעים שנות נדודים במדבר...!

2. סיפורו של דניאל

סיפורי פסדור הוא מעט ארוך יותר, ויש בו גם ניחוח גניאלוגי:

כאשר הייתי ילד, נהג אבי בֶּנִי (Benny), בסיפורים שהיה מספר לנו, להפוך מילים צרפתיות למילים "דמויות יידיש" — וכך להוסיף נימה משעשעת לדברים (התגוררנו באותו זמן בחלק של בלגיה הדובר צרפתית). שמות של רחובות וערים שונו בצורה מצחיקה: שדרת מוריס למוניה (Boulevard Maurice Lemonnier) הפך לשדרת מוישה לימונדה; הרחוב Chaussée de Mons הפך לשייסע די מייסע; שמות

3. הרמב"ם אז ועתה

בחופשת הפסח קראתי ספר מרתק מאת שרווין נולנד (Sherwin B. Nuland) על הרמב"ם, משה בן מימון, שהביא אותי, בדרך בלתי צפויה, להרהר בעיסוקנו: גניאלוגיה. אנסה לתאר זאת בקיצור, ואם כי רצף השורות הבאות יִדְמָה אולי לרצף של מחשבות בחלום, אשתדל כמיטב יכולתי לעשות זאת בצורה בהירה ומהנה, עד כמה שאפשר.

כנער צעיר בבלגיה, למדתי בבית הספר היהודי היחיד בבריסל באותו זמן: Ecole Israélite de Bruxelles (בית הספר היהודי של בריסל), שנקרא מאוחר Athénée Maimonide, על שם הרמב"ם, שם שניתן למוסד על ידי מנהלו מר במברגר (S.B. Bamberger). עד היום לא שאלתי את עצמי מדוע נבחר שמו של הרמב"ם כדי לייצג את בית הספר. היום, במבט לאחור, בחירה זו מובנת מאליה והיא שופכת אור מעניין על אישיותו של מנהלנו הוותיק, אדם דתי אשר אהבנו אותו מאוד מבלי ממש להתקרב אליו, ואשר, כפי שאני מבין רק היום, היה בעל השקפת עולם רחבה בדבר סוג החינוך שיש לתת לתלמידיו הצעירים: החינוך חייב להיות יהודי וגם אוניברסאלי, מסורתי וגם מדעי, בו בזמן. כמו הרמב"ם, ילמדו הילדים להבין את הנביאים והתלמוד וגם מתימטיקה ואסטרונומיה...

אם אחד מאבותיך היה אדם מפורסם כמו הרמב"ם, אתה בר מזל, כי בדרך כלל קיים שפע של חומר העוזר לך לגלות ולהבין אותו, ולהרגיש קרוב אליו. לדוגמה, ניתן להשיג ספרים עליו או ספרים מפי עטו, ואז החקירה נעשית נעימה יותר, כי העוסק בגניאלוגיה מבקש וחולם להבין יותר טוב לא רק מי היו אבותיו ומה היתה השקפת עולמם, אלא גם את האווירה מסביבם ואת החברה שבה הם חיו. לעתים אני מוצא את עצמי תוהה איך הייתי מרגיש אם לפתע הייתי פוגש אחד מהאלמונים התופסים מקום בעץ המשפחה שלי, וכל מה שנשאר מהם הוא תמונה מצהיבה שמרתקת את מחשבותי. איך הייתי מרגיש, אם במטה קסם היה ניתן לי לפגוש אותו למשל בטקס חתונתו או באירוע חשוב אחר בחייו, לפני מאה וחמישים שנה...? כמובן ששונה הדבר אם הנך צאצא של מישהו כמו הרמב"ם, שהוא כל כך מפורסם שכמות עצומה של מחקרים קיימים לגביו והרבה יותר קל להיכנס לתוך מוחו ומחשבותיו.

לומר את האמת, לעתים אני חושד שבפעילות הגניאלוגית ניתן להרגיש נימה של אנוכיות: "דב־סבא שלי היה סופר מפורסם... אחד מאבותי היה רב..." אמנם זה כך לפעמים, אך לרוב המחקר הגניאלוגי אינו אנוכי כלל.

ואכן, חלקים מסוימים בספר מאיר העיניים הוזה על הרמב"ם מבהיר לחלוטין כי עבודת הנמלים שלנו במחקרנו הגניאלוגיים, במטרה ללמוד יותר על משפחותינו ועל אבותינו הראשונים היא האנטיזה של אנוכיות! כאשר הרמב"ם מדבר על 'צדקה' הוא רומז בכיורו כי הוא מתכוון ל'צדקה' במובן הרחב ביותר, כלומר עשיית טוב וצדק לזולת באשר הוא: לא ליהודים בלבד אלא לכל האנשים. כוונת הלב היא מידת כל הדברים. נולנד מדגיש: "הרמב"ם עומד על כך כי על הצדקה להיות הכוח המניע בחייו של כל יהודי, לא רק בצורה של עזרה כספית אלא כצדק חברתי, מעשים טובים, וטוב־לב פשוט". ואכן במחקר הגניאלוגי שפע של דוגמות למעשים חוזרים ונשנים של נדיבות וטוב־לב, המשקפים את העובדה הפשוטה שאנו מזדהים זה עם זה בשמחת הגילויים שלנו! לעיתים ה'מציאות' שאנו מוצאים משנות את חיינו לתמיד...

את השורות האלה קראתי אתמול, ולגמרי במקרה נודמן לידי הבוקר המאמר המופלא של גארי מוקוטוף אולין זוכה מחדש בזהותה (Evelyne Reclaims Her Identity) בגיליון האחרון של אבותינו: גארי מתאר איך הוא עזר לאשה בת שישים ושמונה המתגוררת בליאז, בלגיה, שהייתה בין "הילדים המוסתרים" במלחמת העולם השנייה, למצוא את בני דודיה ואת זהותה היהודית. דוגמות רבות אחרות מוכיחות כי מחקר גניאלוגי אינו רק רישום שמות, תאריכים ומקומות; אינו רק העברת המידע המשפחתי הבסיסי לדור הבא; אינו רק ההשתייכות לשושלת של אנשים ידועים או מוכשרים המרבים את רגשי הגאווה; מחקר גניאלוגי הוא שימור הזיכרון של כל אחד, הזיכרון שהוא משמעותי, מבחינה סמלית ומעשית, לכל אחד מאיתנו באופן אישי – מפני שאין אנחנו בני אלמוות, ובאופן קיבוצי – מפני שהדבר מסייע לנו לגבש את המשותף לנו, מְמַשֵׁש את תחושת ה"יחד" ומקרבת אותנו זה לזה. ולעיתים קרובות למדי (כמו במקרה של זהותה המתחדשת של אולין, או מעשיהם הנדיבים של דור חדש של פולנים העוזרים לגלות מחדש את מעורבותם ותורמתם של יהודים בתולדות עמם הם) הדרך הטובה ביותר לתאר את תפקיד הגניאלוגיה היא להשתמש במילותיו של הרמב"ם על צדקה במובן השלם ביותר. הדרך המתאימה ביותר בשבילי להדגים זאת היא לגלות כי אמי פולט (Paulette) היתה גם היא "ילדה מוסתרת" בליאז, ולאחר קריאת מאמרו של מוקוטוף יצרתי קשר עם אולין. היא כל כך נדהמה מהצדדים השווים שבין סיפור חייה וסיפור חי אמי שהיא הציעה לעזור במציאת המשפחות שבגבורה רבה סייעו לאמי בזמנים הנוראים ההם. היא כבר זיהתה כמה מהן ואני מקווה לבקר בקרוב בליאז ובמספר כפרים בסביבתה...

4. ההתחברות בין הדברים

מאחר ששורות אלה נכתבות בתקופת חג הפסח, ומאחר שהגניאלוגיה היא למעשה המניע והעניין העיקרי של שרשרת הדורות, חשבתי כי הדרך הטובה ביותר לאחד את כל חלקי המאמר הזה היא לספר, בחלק רביעי זה, על זיכרונות אודות אנשים ומאורעות מן העבר, על התמדה ועמידה בקשיים, על צדקה ועל העברת מידע לדור הבא.

זה זמן מה אני תוהה, מדי פעם, מדוע כה רבים מאיתנו משקיעים מאמץ כה גדול כדי לגלות את עברנו ולשפוך אור על סיפורים אבודים מחיי אבותינו. חשבתי גם על דרכים וגישות פורמאליות יותר העשויות להשיג מטרות אלה. הרהורים אלה לבשו לבסוף צורה של מאמר שהופיע באבותינו (קיץ 2006), הטוען כי על הגניאלוגיה להפוך לדיסציפלינה אקדמית ממוקדת ומזוהה. כיום קיים מעין ניתוק בין הגניאלוגיה ובין רוב הדיסציפלינות האקדמיות האחרות. בתחומים רבים המדענים נאבקים קשות כדי למצוא דרך לעשות את מחקריהם נגישים, מובנים ורלוונטיים לקהל הרחב. בניגוד לכך, גניאלוגיה הינה פעילות עממית ורבים מאוד עוסקים בה; אולם אם אנו מבקשים להשיג התקדמות ופריצת דרך, שומה על הגניאלוגיה לפתח כלים מדעיים מודרניים משלה, ולהתאים לצרכיה שיטות שאולות משטחי מחקר פחות מוכרים בציבור הרחב, בעיקר מן המדעים כגון מתמטיקה, פיתוח תוכנה, תחום ה"ביומטיקה" המתפתח, ביולוגיה מולקולארית ואפילו פיזיקה סטטיסטית! אני משוכנע שהמקור להפיכת הגניאלוגיה לדיסציפלינה אקדמית מודרנית נמצא בתנופה שבהתפתחות תחומים אלה.

לשם המחשה, הכוללת את ההיבטים השונים המשתקפים בפרקי מאמר זה, אני מציע כאן דוגמה אחת, שחשיבותה ומשמעותה הגניאלוגית תובן בנקל, מפני שהיא הביאה בעליל לצעד חשוב קדימה. דוגמה זו נוגעת למיזוג מסדי נתונים.

אחד הנושאים החשובים ביותר במחקר הגניאלוגי כיום הוא יצירת תוכנה מתוחכמת המוקדשת למיזוג מסדי נתונים גניאלוגיים. במקרה הפשוט ביותר, עורכים השוואה בין שני מסדי נתונים ובהם חומר גניאלוגי הכולל מידע חופף (בדרך כלל שמות אנשים) וגם מידע שאינו חופף: לדוגמה מיזוג רישומי לידה ופטירה. רישומי לידות מכילים, נוסף לפרטים הנוגעים לרך הנולד, גם את השמות, הגיל והעיסוק של ההורים, ורישומי פטירות מכילים לעתים קרובות את גיל הפטירה ושמות של בני משפחה שנשארו. ברור כי מיזוג המסדים יגדיל את כמות המידע הגניאלוגי, מרוכז במקום אחד. כאשר המיזוג נעשה בין יותר משני מסדים, התועלת – אך גם המורכבות – גדולת. להלן דוגמה אמיתית לייעילותו של מושג זה.

לפני מספר שבועות, שלח לי מר בנט סילין (Bengt Zdzunska), צאצא של משפחה מזדונסקה וולה (Wola Sjalin), פולין, צילום של רב-סבתו בלימה ורשאוסקי ואחיה, העומדים – על פי הסיפור המשפחתי – מאחורי המצבה של הוריהם בבית העלמין בזדונסקה וולה (ראו איור מס' 1 בחלק האנגלי). לרוע המזל, לא ניתן לקרוא את הדברים החרותים על המצבה. בנט, שידע על עבודתי במיפוי, צילום ושימור בית העלמין, יחד עם גב' קמילה קלאוזינסקה (Klauzinska), שאל אותי אם ניתן לאתר את הקברים האלה, אם הם עדיין קיימים. אך כיצד לזהות שני קברים מתוך 3,000 מצבות, אם אין רישום של הכתובות על המצבות? כל מה שבנט ידע להוסיף הוא ששם אביה של בלימה הוא מרדכי.

קיר בית העלמין, המופיע ברקע הצילום, סיפק לנו רמז למקום המצבה: נראה שזה היה באזור A (בית העלמין כולל II אזורים, מ-A עד K). אזור זה הוא גם הגדול מכולם, עם 605 מצבות! החלטתי לעבור על צילומי המצבות, החל מהמצבה האחרונה (A605) והיה לי מזל: מצבה מס' A568 התאימה בדיוק.

אולם, השם חיים שעל שבר המצבה לא סיפק די מידע. למזלנו, מצאנו שמצבה מס' A585 מתאימה למצבה השנייה שבצילום. אם כי היתה שבורה, ניתן היה עדיין לקרוא את הכתוב עליה (ראו איור מס' 3 בחלק האנגלי): מרדכי בן שלמה הלוי, נפ' כ"ה שבט תר"ע (4 בפברואר 1910).

השם מרדכי היה רמז מועיל, כמוכן, אבל האם זה היה אותו מרדכי שאנו מחפשים? לא היה שם משפחה על המצבה, כפי שנהוג הדבר ברוב המצבות היהודיות בפולין. אבל היה תאריך הפטירה ויכולנו להשוות מה שכתוב על המצבה עם מסד הנתונים הגדול של רישומי הפטירות במקום. מכאן שאבנו את המידע הבא: השנה 1910, תעודת פטירה מס' 3, השם: מרדכי וורשאבסקי! זה היה מיזוג מוצלח; זו היתה אכן המצבה הנכונה! עתה ידע בנט גם את שם אביו של מרדכי, שלא היה ידוע עד עתה: שלמה. המשך המיזוג של מסדי הנתונים היה מספק בוודאי מידע נוסף, כגון באמצעות תעודות הלידה, הנישואין והפטירה של שלמה ושל מרדכי.

קיימים מספר קשיים, בכל זאת: למשל אם מספר אנשים בעלי אותו שם נפטרו באותה שנה; או שהשם ברישומים מאוּיָת בצורה שונה מאשר השם על המצבה; או רק אחד משני שמותיו של האדם נרשם; או שרישום הפטירה נעשה שנה או מספר שנים לאחר הפטירה עצמה; וכן הלאה. אבל כאשר מתרחש זיהוי חיובי במיזוג מסדי נתונים, מתווספת לצאצאים מצבה יקרה של אחד מאבותיהם. ואכן, במקרה

זה בדונסקה וולה, עזר לנו המיזוג השיטתי – אמנם ידני – לצרף שמות משפחה למצבות רבות.

אין ספק שתהליך מיזוג מסדי נתונים דורש זמן רב כאשר הוא נעשה בצורה ידנית, ופיתוח תוכנה מתוחכמת תעזור לפשט ולקצר בהרבה את התהליך. בסופו של דבר יהיה ניתן ליישם מיזוג מסדי נתונים בעצי משפחה בקהילה מסוימת, במאמץ ליצור עץ משפחה קהילתי – "יער הקהילה".

ביבליוגרפיה

ראו ביבליוגרפיה בנוסח האנגלי של המאמר.

דניאל וגנר הוא פרופסור למדעי החומרים במכון וייצמן למדע ברחובות. הוא היה יו"ר של הכנס הבינלאומי ה-24 לגניאלוגיה יהודית שהתקיים בקיץ 2004 בירושלים. הוא חבר בהנהלת JRI-Poland, מרכז פרוייקט הארכיון של Grodzisk Mazowiecki, מרכז פרוייקט זדונסקה וולה (במסגרת JRI-Poland) וכן יו"ר ארגון יוצאי זדונסקה וולה בארץ.

הארכיון לתולדות פתח-תקווה על שם עודד ירקוני*

גליה דוכידזון

שקיבל עליו אחריות מלאה על התנהלותה של המושבה על כל תחומי חייה: החקלאיים, המסחריים, החברתיים והתרבותיים, ובכלל אלה בורריות והכרעות ביחסים בין איש לרעהו.

בשנות מלחמת העולם הראשונה (1915-1918) נקלעה המושבה לקשיים כשנחלצה לקלוט לתוכה את מגורשי תל-אביב יפו. מאוחר יותר הוגלו רבים מבין תושביה לגליל וגם אל מחוץ לארץ-ישראל. בתום המלחמה חזרו החיים בפתח-תקווה לתקנם, הועד המקומי קיבל אחריות כבעבר, ומעתה תחת שלטונות המנדט הבריטי, ונוסד בה בית המשפט העברי הראשון, בשנת 1919.

פתח-תקווה, כיישוב היהודי החקלאי הגדול ביותר, הוכרה על ידי השלטונות כמועצה המקומית הראשונה בארץ ישראל והחל משנת 1922 נבחרה בה מועצה במקום ועד המושבה. היא הוסיפה לשמור על אופיה החקלאי ומשהוכרזה המושבה לעיר בשנת 1937 נבחרה במקביל גם המועצה הכפרית, שהופקדה על ניהולם התקין של כעשרים אלף דונם גידולים חקלאיים (פרדסים ועוד). כיום פתח-תקווה העיר מונה למעלה ממאתיים אלף תושבים.

הארכיון לתולדות פתח-תקווה על שם עודד ירקוני התאריך המוקדם ביותר שמצאתי בכתובים לגבי הארכיון הוא 1944. מאז עבר הארכיון הרבה גלגולים. האחרון מהם החל בשנת 2002 עקב החלטתה של מנהלת מינהל התרבות של עיריית פתח-תקווה, דרורית גור אריה, לארגן

פתח-תקווה, אם המושבות

פתח-תקווה היא המושבה הראשונה שהוקמה בארץ ישראל בעת שיבת ציון החדשה, ומשום כך נקראה "אם המושבות". מייסדיה וראשונה הונעו משאיפות לאומיות וממחויבות עמוקה לרעיון יישוב ארץ ישראל.

אדמות המושבה נרכשו בחודש אב תרל"ח (1878) משני סוחרים, הבעלים של אדמות הכפר הערבי אמלכס. בחורף שנת תרל"ט נפתח התלם הראשון באדמות המושבה ובו החלה העלילה המופלאה של עבודת האדמה כערך וכאורח חיים.

התנאים הקשים שעמם התמודדו הראשונים שכנעו את אגודת חובבי ציון בחו"ל לתמוך במתיישבים, אולם תמיכה זו לא הספיקה, ובשנת 1888 קיבל הברון אדמונד דה רוטשילד תחת חסותו עשרים ושמונה מאיכרי המושבה, והחלה בה תנופת פיתוח בענפי החקלאות – כרמים ופרדסים – ובשאר תחומי החיים.

לצדה של פקידות הברון התנהלו במושבה מוסדות חברה וחסד, וכל רישומי הקרקעות, ומחלוקות וסוגיות שונות הובאו להכרעתו של רב המושבה. החל משנת 1900 עברה האחריות לניהול המושבה מפקידות הברון לידי פקידי יק"א, שהמשיכו לממן את מוסדות החינוך שבה – תלמוד תורה ובית הספר "נצח ישראל" לבנים ולבנות – וכן לתמוך במפעלים כלכליים. יק"א הטילה על התושבים לנהל בעצמם את חיי היומיום. התושבים בחרו ועד מקומי

* מאמר זה מבוסס על הרצאה שניתנה במסגרת יום העיון הארצי הראשון לגניאלוגיה יהודית: שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם, החברה הגניאלוגית הישראלית, תל אביב, נובמבר 2005.

שם), אוספי תצלומים ותשלילים, מפות, מודעות וכרזות, חפצים, סרטים, תיעוד בעל פה, קטעי עיתונות.

עד כה סודרו, נרשמו ותוארו במערכת הממוחשבת של הארכיון כ-20 אחוזים של החומר.

הפרוטוקולים של ועד המושבה והמועצה המקומית מהשנים 1903-1937 עברו מחשוב ומזעור. ניתן לצפות במיקרופילמים באמצעות המקראה או לעיין בפרוטוקולים בפורמט הדיגיטאלי בעמדה למשתמש בחדר העיון. מתנדבי הארכיון עובדים על תקצור הפרוטוקולים.

אוסף התצלומים של הארכיון עובר אפיון על ידי מתנדב לפי השמות המופיעים בתצלום. בתכנית הארכיון הכנת האוסף לפרויקט מחשוב.

מפעל גניאלוגי

ברישום החומר הארכיוני מושם דגש מיוחד על הצרכים של חוקרי הגניאלוגיה. מספר רמות רישום ונקודות אחזור עונות על דרישות מחקר מסוג זה. המערכת המידע בארכיון מנוהלת בתכנת LMS+ של חברת TOP מערכות. התוכנה מאפשרת חיפוש פשוט, חיפוש מורפולוגי מורכב וגם חיפוש בטקסט מלא. החומר הארכיוני סודר לפי התקן הבינלאומי ISAD(G) של האיגוד הארכיונאי הבינלאומי ICA. המידע על החומר הארכיוני הוא בעל מבנה היררכי, ברמות חטיבה, תת-חטיבה, תיק, מסמך. החומר נרשם ותואר לפי הסוגים שלו: מסמכים מינהליים, תצלומים, פרסומים, מפות, שרטוטים וכרזות, תיעוד בעל פה וחפצים. ניתן לאחזר מידע לפי נושא, סימול, גוף היוצר, מילות מפתח ותקציר. ייעוץ והדרכה ניתנים על ידי צוות הארכיון.

בחדר העיון ישנה עמדה למשתמש. שירות גניאלוגי בארכיון כרוך בתשלום חד פעמי של 20 ש"ח.

ניתן לחלק את החומר האצור בארכיון לארבע קבוצות של מקורות מידע גניאלוגיים:

1. חומר המתייחס ישירות לאוכלוסין:

- פנקסי נולדים 1923-1934
- ספר נפטרים 1923-1939
- ספר נימולים של הרב בנימין קליד 1912-1940
- מפקד אוכלוסין משנת 1923.

2. מסמכי בעלות על הקרקע: שטרי קניין, ספרי אחוזה. המסמכים רשומים לעומק בתקציר. יש לעיין שהסיבה העיקרית לרישום המפורט היא צנעת הפרט. היות ונושא הבעלות על הקרקעות בפתח-תקווה הוא רגיש ואקטואלי, החלטנו להגביל את הגישה לתיקי המסמכים מסוג זה. המשתמש לא מקבל לעיין את

מחדש את קריית המוזיאונים שבה נמצא הארכיון. החמנה יועצת הקמה והוחלף הצוות. אני נכנסתי לתפקיד באפריל 2003. כיום עובדים בארכיון לצידי שלושה אנשי צוות ושישה מתנדבים.

ההקמה מחדש הושלמה הודות לתרומה של משפחת ירקוני בשיתוף פעולה עם עיריית פתח-תקווה. כיום הארכיון לתולדות פתח-תקווה נושא את שמו של עודד ירקוני ז"ל ופתוח רשמית לקהל מאחד בספטמבר 2005.

הארכיון קבע לעצמו את המטרה לשמש מרכז התיעוד הבינדורי של הקהילה, לגעת בכל תחומי החיים של המקום ולעצב את זהותו. מדיניות הארכיון אינה רק לאצור ולשמר את החומר המינהלי של המושבה והעיר, אלא גם לאסוף תיעוד היסטורי לסוגיו ממוסדות ומאנשים ובכך לשקף את הערכים שיצרה החברה הפתח-תקואית במהלך שנות ההיסטוריה שלה. כדי להשלים את האוספים הקיימים ולבנות חדשים עוסק צוות הארכיון בתיעוד בעל פה, ונערכות פעילויות מגוונות בנושאים היסטוריים הקשורים בקהילה.

המתנדבים, המהווים גשר בין הארכיון לקהילה, יוצרים קשרים עם ותיקי פתח-תקווה, מראינים אותם ואוספים תעודות היסטוריות: תצלומים, חפצים, ספרים, מסמכים. הארכיון מקיים ימי עיון שמטרתם תיעוד בעל פה בנושאים כגון חיי יום-יום במושבה, אנשיה ונשותיה, וכן אירועים שהטביעו את חותמם על ההיסטוריה הארץ ישראלית. חובבי היסטוריה וחוקרים מאקדמיה מעלים זיכרונות ונותנים הרצאות. מפגשי התיעוד החווייתיים האלה מצולמים ומקולטים והופכים להיות חומר ארכיוני.

אחת החטיבות של הארכיון היא המוזיאון ההיסטורי של פתח-תקווה, הכולל חפצים שהוצגו בעבר או כאלה שנאספו להצגה בתערוכות הבאות.

הארכיון נותן שרות לצוות החינוך של קריית המוזיאונים ולקהל החוקרים והמעיינים. החומר נגיש בחדר עיון אך לא רק בו. הארכיון חושף את אוצרותיו באמצעות הפקות מולטימדיה שנעשות במקום ומוצגות באירועים שידום הארכיון בשיתוף פעולה עם מינהל התרבות של עיריית פתח-תקווה.

הארכיון משתף פעולה גם עם מערכת החינוך של העיר: תלמידי חטיבות הביניים עובדים בו במסגרת מחויבות אישית, ובכוונתנו להפוך את ביקורי התלמידים בארכיון לחלק מתוכנית הלימודים.

החומר האצור בארכיון הינו משנות השישים של המאה התשע עשרה ועד היום. הוא כולל ארכיונים מינהליים של הרשות המקומית פתח-תקווה ושל מוסדות וארגונים, ארכיונים אישיים של בני פתח-תקווה (ולא רק של אנשי

התיק, אלא את המסמך/המסמכים הרלוונטיים בלבד. הפירוט הזה משמש גם את חוקרי הגניאלוגיה.

חיפוש בקטגוריית התקציר הוא חיפוש מורפולוגי לפי טקסט מלא. אבל החיפוש המורפולוגי לא עובד במקרים של שמות משפחה שכתובים ביידיש. היות ולא קיים עדיין בארכיון תזאורוס של השמות, מצאנו פתרון אחר: על ידי רישום השם כפי שהוא מופיע במסמך אנו מוסיפים בסוגריים מרובעים את השם כפי שכותבים אותו היום וכך מחפשים אותו באמצעות השאלתה.

באותו אופן רשומים גם כרוזים, מודעות, מודעות אבל.

3. אוספי התצלומים שעברו זיהוי ואפיון על ידי המתנדב דוד בן עזר. השמות רשומים בתקציר או בשם התצלום. ניתן לבצע חיפוש בוליאני לפי שם התצלום ולפי התקציר.

4. בחטיבת בית האיכר ישנם 121 תיקים אישיים של חברי התאחדות החקלאים של פתח-תקווה. התיקים נוצרו במסגרת מפעל ההנצחה של הועד החקלאי "יד למייסדי אם המושבות" שנערך בשנות השמונים. כל תיק כולל שאלון עם פרטים ביוגרפיים, תמונה או מספר תמונות ולפעמים פרטים נוספים. נוסף לכך, יש מתנדב העובד על פירוט מסמכי ארכיון של התאחדות האיכרים.

גם כאן החיפוש הוא בוליאני או חיפוש פשוט בכל הקטגוריות בו זמנית.

5. נקודת גישה נוספת היא מילת מפתח "גניאלוגיה". היא ניתנת לתיקים עם רשימות שמיות, כמו בעלי רישיונות הנשק, בעלי רפתות, וגם לתיקים הדנים בתושבי המושבה.

המדיניות של סידור ורישום החומר שמאפשרת את חקר המשפחות בארכיון התגבשה בעקבות פניות החוקרים ובהתאם לצורכיהם. זאת הדוגמה למודל החברתי לפיה מתנהל הארכיון לתולדות פתח-תקווה על שם עודד ירקוני.

מידע שימושי וכללי ביקור

כתובת הארכיון: ארלוזורוב 30, פתח-תקווה, הכניסה דרך רח' גיסות השריון. למשלוח דואר: ת"ד 1, פתח-תקווה 49100.

קיימת גישה לנכים.

טלפון: 9286300 (03) פקס: 9232188 (03)

דואר אלקטרוני: galia_yb@petach-tikva.co.il

תחבורה: מתל-אביב – אוטובוס של חברת דן מס' 82, מהתחנה המרכזית פתח-תקווה – קו מס' 5.

חדר העיון פתוח בימים א-ה בין השעות: 9.00-15.00.

ניתן להזמין חומר מראש עם ציון סימולו המדויק.

כל ביקור בתיאום מראש. ניתן להגיע בקבוצות עד 12 איש.

שירותים מיוחדים בתשלום: צילומי מסמכים, סריקה, העברת מידע באמצעי תקשורת.

גליה דובידזון היא בוגרת החוג להיסטוריה כללית באוניברסיטת תל-אביב, ומוסמכת לארכיונאות ולמידענות באוניברסיטה העברית בירושלים, בעלת התואר MLS במגמה לארכיונאות. היא מנהלת את הארכיון לתולדות פתח-תקווה על שם עודד ירקוני, ומרצה במכללת בית ברל בבית הספר הרב תחומי במסלול הארכיונאות.

ה"קאל" (Call) של גירונה שבספרד והקשר עם משפחתי

מטילדה טג'ר

המוזיאון לתולדות היהודים והמרכז על שם בונאסטרוק ספורטה (Bonastrec Ça Porta), המשמש לתערוכות,

בחודש ספטמבר 2003 ביקרתי בגירונה (Girona) וברובע היהודי שבה, הנקרא קאל (Call)*. באזור זה נמצא היום

* המילה 'קאל' (Call), בספרדית של ימי הביניים, המשמשת לציון הרובע היהודי, נגזרת מהמילה הלטינית 'callis' שפירושה רחוב. היא אינה נגזרת מהמילה העברית 'קהל', המבוטאת 'קל' (Kal), ששימשה באימפריה העות'מאנית לציון בית כנסת. במיוחד בסלוניקי, נקראו בתי הכנסת על פי העיר או הארץ שממנה הגיעו המתפללים. מכאן השמות 'קהל' (קל) אראגון, 'קהל קטלן' וכו'. האם זהו צירוף מקרים מפליא, או שהשם 'קהל' נבחר לזכר ה'קאלים' הספרדים הרבים שנעזבו? אין לי תשובה לשאלה זו.

ההורים. כך למדתי מהתעודה כי אמה של זוהר היתה קאמר עמר (Qamer Amar) למשפחת דוראן (Duran), שנולדה בשנת 1818 באלג'יר. קאמר היתה סבתו מצד אמו של סבי מצד אמי, אהרן מויאל. זאת היתה פיסת המידע היחידה שהיתה לי במשך שנים. בבדיקה מהירה באנציקלופדיה יודאיקה, למדתי ששמעון בן צמח דוראן (הרשב"ץ), מייסד השרשלת, נולד בשנת 1361 בפלמה דה מאיורקה, ספרד. הוא גורש משם בזמן הרדיפות של 1391 והתיישב באלג'יריה, יחד עם רבים אחרים מיהודי מאיורקה, ביניהם רבי יצחק בר ששת (הריב"ש), שהפך לאחר זמן קצר לרב הראשי של אלג'יר. עם מותו של ר' בר ששת, מילא את מקומו במשרה רמה זו ר' שמעון בן צמח דוראן. הוא נשא לאשה את בונגודה (Bongoda), בתו של יונה דה מאַסטרה (Jonah de Maestre), רב בסרגוסה שבספרד ומורו של ר' שמעון. ר' שמעון בן צמח נפטר בשנת 1444 באלג'יר.

בהיותי עסוקה בפרוייקטים אחרים, לא המשכתי את המחקר בענף זה של משפחתי מצד אמי.

בשנת 1995, החלטתי לאסוף מידע על כל עצי המשפחה שפורסמו באנציקלופדיות שונות. כך מצאתי באנציקלופדיה היהודית (נירירוק 1906) את אילן היוחסין השלם של שושלת הרבנים לבית דוראן, מהשנים 1340 עד 1800. מצד שני, ידעתי כי הנכד השני של קאמר עמר לבית דוראן היה יהודה ליאון מויאל, שנקרא, קרוב לוודאי, על שם אביה של קאמר, יהודה ליאון דוראן. מתוך חומר שקראתי על זה האחרון למדתי כי הוא היה מתורגמן בשירות הצבא הצרפתי בעת כיבוש אלג'יריה וכי אביו היה צמח, האדם האחרון הרשום באילן היוחסין המקורי. כך קיבלתי שרשרת דורות ארוכה, של 650 שנה.

כנסים וכו'. על סמך תעודות מהארכיון המקומי, זהו הבית שהיה שייך במאה השלוש עשרה לרבי משה בן נחמן, הלא הוא הרמב"ן, שהיה ידוע גם בשם בונסטרוק ספורטה.

קרני השמש האירו בקושי את הרחובות ההרריים הצרים והמרוצפים אבן, עם עשרות מדרגות, בחלק העתיק הזה של העיר. בפתח אחד הבתים אפשר עדיין לראות את החלל שבו היתה קבועה בעבר המזוזה, עדות אילמת לנוכחות יהודית במקום. החפצים היחידים במוזיאון המזכירים לנו כי יהודים חיו כאן לפני חמש מאות שנה הם אבני מצבות אחדות עם כתובות בעברית. המצבות הובאו מהשטח שבו היה בעבר בית העלמין היהודי. רוב המילים בכתובות אינן קריאות, למרבה הצער.

המוזיאון, המרכז וכן מכון המחקר על שם הרמב"ן מנוהלים על ידי גוף הנקרא "הרשות העירונית של הקאל של גירונה" (Patronat Municipal del Call de Girona), תחת הפיקוח של מועצת העיר גירונה וממשלת מחוז קטלוניה.

שלוש היחידות האלה הוקמו בעשור האחרון כדי לספק ולהפיץ מידע על אורח החיים של הקהילות היהודיות בקטלוניה על כל היבטיו, מתחילת קיומן של קהילות אלה עד לגירוש בשנת 1492.

בקרבת המוזיאון נמצאת Libreria Sefarad (חנות ספרים ספרד) – חנות ספרים המתמחה בתולדות יהדות ספרד בימי הביניים – ושם ניתן למצוא ספרים שאי אפשר להשיגם במקום אחר. שם קניתי ספר עבה וחשוב הנקרא "הספר הירוק של אראגון" (El Libro Verde de Aragon). הספר מכיל בעיקר את הגניאלוגיה של בני המשפחות החשובות באראגון מתחילת המאה ה-15 עד סוף המאה ה-16, שאבותיהם היו יהודים והם עצמם התנצרו בתחילת המאה ה-15. מחבר "הספר הירוק" לא זוהה עד היום, אם כי נראה שהוא היה אדם מקורב מאוד למלך פיליפ השני. העניין האישי שיש לי בספר זה הוא השמות המקוריים של יהודים אלה, שבמקרים רבים אולצו להתנצר.

אך למעשה היתה לי סיבה טובה וחשובה לבקר בקאל של גירונה.

בשנת 1994, בהיותי אצל דודי בפריס, מצאתי, בין מסמכים משפחתיים יקרי ערך, את תעודת הנישואין של רב־סבתי מצד אמי, זוהר מויאל לבית עמר (Johar Amar), שנולדה בשנת 1840 באורן, אלג'יריה. תעודה צרפתית זו מכילה את כל הפרטים האישיים של הכלה והחתן, ובתוכם השמות, הגילים ומקצועות

הנשמע בצרפתית כמו "זהב" (or'l) ניתן לה מפני שסבתה מצד אמה, שנולדה בתורכיה, נקראה **Djoya** – שם ספרדי או ספרדי-יהודי שפירושו 'תכשיט', 'עֲדָי'. השם **Perle**, בצרפתית, ניתן לה בעקבות **Johar**, שמה הערבי של סבתה מצד אביה מאלג'יריה, שפירושו 'צדף' (אם הפנינה). שם אמה של ג'והר היה **Qamer**, שם ערבי שפירושו 'ירח'. האם הקדומה ביותר שאני יודעת עליה עתה היא בונגודה מאראגון, ספרד. בחיפוש באינטרנט קיבלתי את ההסבר הבא: על פי ג'וליה סטמפניצקי (Julie Stampnitzki) זהו שם פרטי מימי הביניים, שהיה נפוץ גם בנבארה, הגזור מהמילה **Benuenguta** או **Bienbenguda**, שהיא עצמה נגזרת מן **Bienvenida**, שפירושה 'ברוכה הבאה'.

השפות שבהן מצויים השמות האלה – ספרדית, יהודית-ספרדית, ערבית וצרפתית – משקפות בצורה מושלמת את הנתבי שבו עברו אבותיי.

ביבליוגרפיה

ראו בנוסח האנגלי של מאמר זה.

מטילדה טגר היא בעלת תואר *MA* במדעי הספרנות והמידע מהאוניברסיטה העברית בירושלים, ועוסקת בגניאלוגיה מאז 1986. היא חיברה, יחד עם ר' כרם, מדריך למקורות ספרדיים ומזרחיים בישראל *Guidebook for Sephardic and Oriental Sources in Israel*, הוצאת אבותינו, 2006. זה מספר שנים היא מתמחה בגניאלוגיה של הספרדים ועוסקת בבניית אמצעי מחקר עבור תפוצה זאת. עבודותיה האחרונות נמצאות באתר האינטרנט: www.sephardicstudies.org/entrance.html דואר אלקטרוני: tagger@actcom.co.il

בשנת 2001, במסגרת מסדי הנתונים שהכנתי בשביל www.sephardicstudies.org/entrance.html, אתר האינטרנט לגניאלוגיה ספרדית, חיברתי ביבליוגרפיה מוערת על נושאים ספרדיים מתוך שלושת כתבי העת החשובים ביותר במדעי היהדות: *Revue des Etudes Juives* (Paris, 1880-2000), *Sefarad* (Madrid, 1941-2000), *The Jewish Review* (London, 1889-1908 & Philadelphia, 1910-2000).

גם כאן ציפתה לי הפתעה, כאשר מצאתי את אילן היוחסין של משפחת דוראן, שתחילתו בעשורים הראשונים של המאה ה-12. זה היה למעשה עץ משפחה המביא את אבותיה של בונגודה, אשתו של ר' שמעון בן צמח דוראן. התברר לי כי בונגודה היתה צאצא ישיר של הפרשן והמקובל המפורסם רבי משה בן נחמן (הרמב"ן), שנולד בגירונה, ספרד, בשנת 1194. בונגודה היתה בתו של יונה דה מאַסטרָה (ר' לעיל), בן שלמה, בן יונה, בן שלמה, בן משה בן נחמן. גילוי זה לקח אותי 140 שנה מוקדם יותר.

מאחר שידוע כי סבו של הרמב"ן היה ר' יצחק בן ראובן מברצלונה, יכולתי להוסיף עוד שלושה דורות. מכאן שכל השושלת מתחילה בשנת 1130 לערך.

אכן, ביקרתי בקאל של גירונה מפני שזה היה מקום הולדתו של משה בן נחמן, והוא האב הקדום ביותר בשושלת משפחתה של אמי.

דרכי האישיית לבטא את הוקרתי לנשים אלה, שאני קשורה איתן בשרשרת דורות של 970 שנה – אם לא אילן יוחסין – היא לנתח את שמותיהן הפרטיים:

לור פרל (**Laure Perle**) היה שמה של אמי, שלא הזכרתי עדיין כאן, אבל למעשה היא היא המפתח לשושלת יוחסין זו. היא נולדה באורן, אלג'יריה. השם לור,

רשימות מאמריקה

הרייט קסו

מתורגם מאנגלית

את מספר בקשת ההתאזרחות, וכך ניתן להזמין את המסמך בדואר.

מספר השעות שביליתי בארכיון הביאו לי תועלת רבה, שעשויה רק לגדול עכשיו, שאני גימלאית ועיתותי בידי. זוהי רק דוגמה אחת המדגימה את עושר המידע ואת הקלות שבה ניתן להשיגו, הן בביקור אישי והן באתר אינטרנט.

מרכז הארכיון היהודי בפילדלפיה (Philadelphia Jewish Archives Center PJAC) נוסד ב-1972, מפעל משותף של הפדרציה היהודית של פילדלפיה רכתי והוועד היהודי האמריקני. זהו המאגר העיקרי לרישומי הקהילה היהודית באזור פילדלפיה, הכולל את העיר עצמה, ארבעה מועצות אזוריות בסביבה ודרום ניו ג'רזי.

המרכז נמצא בבניין חדש ומרווח. קיימים בו 3,000 אוספים, החל משנת 1805, וגם היום מגיעים מסמכים חדשים מבתי הכנסת, ארגונים קהילתיים, ארגוני בעלי עסקים, משפחות ואנשים פרטיים. הארכיון מיחשב 3,000 צילומים.

ניתן להירשם כמנוי לדרך המידע של המרכז: PJAC.NEWS. אתר האינטרנט:

על מפעלי המיחשוב של החברה הגניאלוגית היהודית של פילדלפיה, שבהם אני משתתפת בהתנדבות, ברשימה הבאה.

הרייט קסו פרשה לגימלאות כספרנית המדיה בספריית בלומפילד למדעי הרוח ומדעי החברה באוניברסיטה העברית בהר הצופים. בשנה הנוכחית היא נמצאת באזור פילדלפיה/ניו-יורק ועוסקת בחקר המשפחה ומתנדבת לפרוייקטים גניאלוגיים של החברה הגניאלוגית היהודית (JGS) של פילדלפיה. H.Kasow@att.net.

אני מגלה עולם נפלא של מקורות גניאלוגיים בפילדלפיה, תוך כדי מחקר משפחת אבי. כאשר נכנסתי לארכיון היהודי בעיר לא שיערתי כי אצא ממנו ובידי צילום כרטיס משנת 1926 עם פרטים על אבי ומשפחתו. הכרטיס מולא במשרדי "היאס", במסגרת הגשת בקשה להתאזרחות, והוא מספק פרטים שבחלקם מאשרים את המידע שהיה לי על הגירת משפחת סדובניק/ סאדוף ובחלקם שונים ממנו (ראו איור בחלק האנגלי).

הארי סאדוף, כפי שקרא לעצמו מאוחר יותר, הגיע לאלים איילנד בשם סדובניק ב-26 במאי 1906, כפי שהיה ידוע לנו, באניה נורדם (Noordam) שהפליגה מרוטרדם. לפי המידע שעל כרטיס היאס הוא הגיע ב-27 בנובמבר 1913 באניה "הנשיא לינקולן" מהמבורג. אצטרך לברר נקודה זו.

בארכיון נמצאים גם רישומי בנק בליצשטיין ובהם מצאתי כי ב-1906 שילם קרוב משפחה דמי נסיעה להירשם סדובניק, דרך וינה והולנד, בקו הולנד-אמריקה. כרטיסי ההפליגה נשלחו ללייזר קריבושיי, דודו של הירש מצד אשתו פרידה. מאחר שאני עוזרת להעלות לאינטרנט את רישומי בנק בליצשטיין, היתה לי האפשרות לגלות פרטים אלה ופרטים נוספים על קרובי משפחה שידעתי עליהם רק מעט.

מידע נוסף שעל הכרטיס שהיה חדש בשבילי היה מקום הולדתה של סבתי פרידה: חרטין, רומניה, והשנה שבה נישאה. כמו כן, צוין שם תאריך הולדתו של אבי יעקב כ-18 בספטמבר 1904, בזמן שהוא היה חוגג את יום הולדתו ב-30 בספטמבר. גם פער זה ייחקר.

בקרב אסע לארכיון NARA בניו-יורק לצלם את המסמכים הרלוונטיים, לאחר שאוודא כי הם נמצאים שם, בעזרת עבודתה הנהדרת של "הקבוצה הגניאלוגית האיטלקית" www.Italiangen.org. באתר זה ניתן למצוא

הגט מוינה*

יהודה קלזנר

כאשר חזר ר' יצחק ללכוב בלי אשתו ובלי רכוש, קם דודו ר' מאיר בן גדליה ליפשיץ, הידוע כמהר"ם מלובלין, שהיה באותו זמן אב"ד ור"מ בלכוב, וכתב תשובה מפורטת ובה טען שהגט מוטעה ופסול ולכן האשה בת-שבע אסורה להינשא לאיש אחר עד שתקבל גט חדש מבעלה. הוא הביא את תשובתו לפני רבני הדור וביניהם זקן הדור ואב"ד פוזן הרב מרדכי בן אברהם יופה, בעל ה"לבוש", ששכב על ערש דוי כחדשיים לפי פטירתו. ר' מרדכי יופה תמך בתשובתו של המהר"ם מלובלין, ואף הוסיף כי גם אם יתן לה בעלה גט שני תהיה אסורה להינשא לאיש, פרט לבעלה הראשון.

לפסיקתו של המהר"ם מלובלין הסכימו הרב יעקב הלפרין, הרב אהרן אבא הלוי ראב"ד לכוב, הרב צבי הירש בן נתן זקן והרב שמשון בן יצחק בוכנר אב"ד אוסטרוב. כאשר נודע הדבר לר' יהושע פאלק כתב תשובה נגדית ארוכה, ולתשובתו הסכימו ר' שמואל אליעזר בן יהודה אידליש המהרש"א מלובלין והרב בנימין אהרן בן אברהם אשכנזי-סולניק מפרודהאיצה בעל משאת בנימין. חילוקי דעות אלה הפכו למריבה ולמחלוקת גדולה, שחצתה לזמן רב את הממסד הרבני ואף הובאה לפני ראשי ועד ארבע הארצות בירוסלב בשנת שע"ב (1612). מחלוקת זו נודעה בספרי הפוסקים האחרונים בשם "הגט מוינה".

רשימה גניאלוגית מפורטת בנוסח האנגלי של מאמר זה.

ד"ר יהודה קלזנר הוא מהנדס אזרחי עם MA, CE, BSc מהטכניון חיפה, ו-PhD מאוני' פרינסטון (Princeton Univ.). הוא שימש כפרופסור להנדסה אזרחית באוני' ויין בדטרויט (Wayne State Univ., Detroit) ובמכון לחקר הנגב בבאר-שבע. מאז שנת 1970 הוא עבד כמהנדס בניין בכיר ויועץ בחברות לתכנון מפעלים תעשייתיים של תעשיות כימיות ותעשיות תהליכים. התמחותו היא בעבודות קרקע וכיסוס. הוא פרסם מאמרים מקצועיים רבים וכן ספר על מכניקת הרצף של קרקעות (Continuum Mechanics of Soils). לאחרונה הוא נקרא לשמש פרופסור להנדסת בניין במחלקה החדשה להנדסת בניין שהוקמה באוניברסיטת בן גוריון, באר שבע. בשנת 1982 התחיל להתעניין בגניאלוגיה המשפחתית שלו ומכאן בגניאלוגיה של משפחות אחרות, וכיום מסד הנתונים שברשותו כולל מספר משפחות, במיוחד משפחות רבניות. הוא פרסם מספר מאמרים גם בגניאלוגיה.

דואר אלקטרוני: yklaus@netvision.net.il

לרב משה אהרן בן נתן וידאל למלין תאומים מפראג, דור שישי לר' ישעיה הלוי מבוהמיה (ראה רשימת צאצאים בסוף המאמר בחלק האנגלי של הגיליון), ואשתו היו עשרה ילדים. בנם השלישי היה ר' שמואל פייביש תאומים מוינה, המכונה גם פייט מונק. הוא נשא אשה גדולה, חכמה ודומיננטית, אשת חיל, שניהלה את ביתה ביד רמה, ושמה גוטריש. היא ניהלה גם בית מסחר בקרבת ארמון המלך, ובעלה קיבל את התואר "הוף יודה" – יהודי החצר – והורשה לו לבנות בית כנסת בכל מקום שירצה. לזוג שמואל פייביש ואשתו גוטריש היו שמונה ילדים.

כשהגיעה בתם בת-שבע לגיל ארבע עשרה השיאו אותה הוריה, בשנת ש"ע (1610) לצעיר בן חמש עשרה, יצחק בן אברהם וולפס מלכוב. בשנת שע"א (1611) בטרם מלאה שנה מהחתונה, ובהיות הזוג הצעיר סמוך עדיין על שולחן החותן ר' שמואל פייביש, חלה האבך הצעיר ר' יצחק ורופאיו אמרו נושא לחייו. הורי האשה חששו שחתנם ימות, וילדים אין לו, ובתם הצעירה והענוגה תיהפך לעגונה ותהיה נתונה לחסדיו של יבמה מלכוב. בעיקר חששו שהגיס ירצה לסחוט מהם כספים עבור חליצתה, מאחר שאביה ר' שמואל פייביש היה איש אמיד, מעשירי עדת וינה. בעקבות חששם זה הם דרשו שחתנם, ר' יצחק, יתן גט לאשתו כל עוד הוא בחיים.

באותו זמן ביקר בוינה בעל הסמ"ע (ספר מאירת עינים), הרב יהושע בן אלכסנדר פאלק הכהן, והתארח אצל בנו הרב יוסף יוזפא כ"ץ. יוסף יוזפא היה חתנו של ר' נתן פייטל תאומים, דיין בוינה, בנו הבכור של ר' שמואל פייביש ואחי האשה הצעירה בת-שבע. ר' נתן פייטל וגיסו ר' צבי הירש בן שמואל ניצלו את ההזדמנות והביאו לפני ר' יהושע פאלק ועוזריו את בקשת המשפחה, לסדר את הגט שבו יגרש ר' יצחק את אשתו בת-שבע. בקשתם נענתה והרכנים סידרו את הגט, ולא התנו תנאי שאם ר' יצחק יתרפא מחוליו מחויבים בני הזוג להינשא מחדש זה לזה. יש לציין, עם זאת, כי מרת גוטריש, אם האשה המגורשת, נתנה לר' יצחק הבטחה בעל פה שאם הוא יכריא תינשא לו גרושתו בשנית, והוא האמין לה.

ואכן ר' יצחק הכריא. אך אשתו בת-שבע לא רצתה לחזור אליו – גם מהסיבה שהוא ירד מנכסיו מאחר שגיסיו, בהנחיית חמותו מרת גוטריש, הוליכו אותו שולל והכשילו אותו מבחינה כלכלית.

* לפי ר' צבי הלוי איש הורוויץ: תולדות משפחת הורוויץ, קראקוב, 1932.

ספר חדש

לחוקר להגיע לעושר המידע הזה. לשבחו של הספר יש לומר כי נוסף למקורות הספרדיים הוא מביא גם מקורות גניאלוגיים ישראלים על יהודי המזרח, שהם לא פחות חשובים אך עם זאת מתעלמים מהם לעתים קרובות.

לאחר מבוא קצר של כחמישה עמודים צולל הקורא לתוך החומר. חוץ מפרק אחד כללי, מסודר החומר לפי האלפבית של שמות הארצות. כלולות בו כמובן כל המדינות של התפוצות הספרדיות הרגילות, אך גם מדינות שהגניאלוגים עוסקים בהן לעתים רחוקות יותר כגון סין, בורמה, אתיופיה, הודו, איראן, עירק ותימן, וההתמקדות היא תמיד על המקורות המצויים בישראל. בכל חלק, המחולק לעיתים לפי ערים, ימצא הקורא ביבליוגרפיה נבחרת של ספרים ומאמרים מכתבי עת עבריים – עזר רב לאלה מאיתנו שאינם קוראים עברית ואינם מודעים למקורות המידע החשובים האלה, ויש לשער שזה נכון גם לגבי חוקרים ישראלים. כל פרק מכיל גם שמות וכתובות של חברות קדישא, מוסדות מחקר, ארגוני עולים, בתי כנסת, אנדרטות זיכרון ובתי אבות. כמו כן מובאות הפניות למסמכים מיוחדים המצויים בארכיונים הישראליים הראשיים (הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, הארכיון הציוני המרכזי, ארכיונים עירוניים, בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, יד בן צבי, יד ושם) וגם במאגרים ידועים פחות, המוחזקים במוסדות מחקר ומוזיאונים ומנהלים על ידי ארגוני העולים או הארגונים האתניים השונים בארץ.

לאחר פרק המדינות אנו מוצאים שלושים נספחים, ובהם רשימות כתובות, רשימות מגורשים בתקופת השואה, רשימות בוחרים ומפקדי אוכלוסין, רשימות רבנים ועוד. נספח מס' 30 הוא מפתח השמות הכללי. כאן נמצאים בסדר אלפבית, כל השמות הנזכרים בספר, עם מידע המפנה לפרק, תת-פרק וסוג המסמך שבו השם מוזכר. בעזרת מפתח זה יוכל הקורא להגיע למידע המפורט, ואפילו עיון פשוט בנספח יכול להצביע על שטחים שהקורא לא היה חושב עליהם. רבים מהספרים הקיימים נותנים רק את שמות המאגרים הארכיוניים בכל מדינה ומשאירים לחוקר את מלאכת חיפוש השמות שהוא מעוניין בהם – ללא תוצאות ברוב המקרים. כאן עשו המחברים את רוב המחקר, ובעזרת מפתח השמות יכול החוקר הגניאלוגי להגיע ישירות למאגר המכיל את הפריטים הרלוונטיים שהוא מחפש. כפי שנוכחתי לדעת, ככל שמתעמקים בספר מגלים יותר ויותר כיווני חקירה. לדוגמה, החומר המוגש מַעֲלָה אצל החוקר רעינות לזרעים חדשות ומיוחדות לפיתוח המחקר הגניאלוגי, כגון פנייה לבתי הכנסת של העדות השונות או ליישובים

מטילדה טגר ויצחק כרם: *המדריך למקורות מידע גניאלוגיים הנמצאים בישראל עבור הספרדים ובני עדות המזרח*. אבותינו, 2006. (באנגלית)

סקירה מאת גפרי מלכא

אלה מבינינו המעורבים בגניאלוגיה ספרדית מכירים היטב את השם מטילדה טגר. לאחר שנים של עבודה ללא לאות בבניית מסדי נתונים, תשובות על דואר אלקטרוני וכתובת מאמרים בנושא הגניאלוגיה, הפכה מטילדה טגר, חברה במערכת *שרשרת הדורות* והיוזמת העיקרית בפיתוח הגניאלוגיה הספרדית בישראל, למומחית מהשורה הראשונה בתחום: אליה באים בשאלות הקשות במסגרת הגניאלוגיה הספרדית, במיוחד בנושא המקורות בישראל.

יצחק כרם, חוקר, היסטוריון ומומחה ידוע ליהדות יוון וספרד, חיבר מאמרים רבים בנושא והרצה בישראל ובעולם. הוא עורך שותף של *פנקס קהילות יוון*, שיצא בהוצאת יד ושם, ירושלים 1998. מאז 1992 כרם הוא העורך של כתב העת האלקטרוני הנפוץ מאוד ספרד, *עלון הידיעות הספרדי*. וכאשר טגר וכרם עושים יד אחת ומחברים ספר על מקורות מידע גניאלוגיים ספרדיים ומזרחיים בישראל, מציין הדבר אירוע מיוחד בקרב הקהילה הגניאלוגית היהודית.

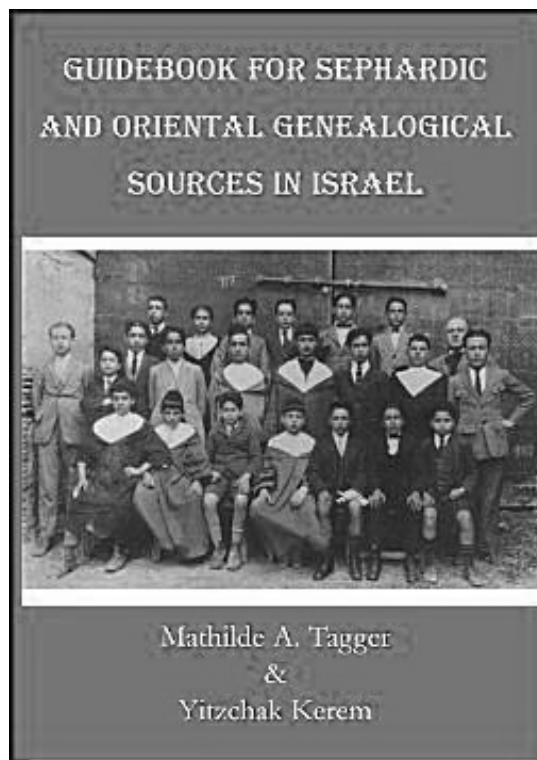
הכנס השנתי של IAJGS שהתקיים ב-2004 בירושלים, עם ארבעים ושלושה מיצגים והרצאות בנושאים ספרדיים ומזרחיים היווה נקודת שיא ללא תקדים בתחום הגניאלוגיה הספרדית. מטילדה טגר, חברה בוועדת ההכנה לכנס, ריכזה את ארבעה-עשר הפרוייקטים הגניאלוגיים לקראת הכנס וניהלה אישית שבעה מהם. אחד הפרוייקטים האלה היה הרכבת רשימה של מקורות בישראל הנוגעים ליהדות ספרד והמזרח, וחומר זה, מורחב ומלוטש במידה רבה, היה הבסיס לספר החדש שלפנינו.

המדריך אינו מאכזב. אולם זה איננו ספר שיש לקרוא בו כלאחר יד. הוא מכיל מעט מאוד חומר קליל וכבר בקריאה ראשונה הוא מעורר התפעלות בכמות האדירה של נתונים שהוא מציג לפני הקורא. עם זאת מצאתי כי ככל שהקורא מתעמק בקריאה בספר, הוא מגלה מידע חדש ומקורות לא ידועים – וכך הופך הספר למאגר יסודי שהקורא חוזר אליו שוב ושוב ככל שהוא מתקדם במסעו הגניאלוגי. מקורות חדשים שנחשפו על ידי המחברים כוללים, בין היתר, מספר אוספים בלתי ידועים הנוגעים ליהדות תורכיה, כגון ארכיון חכם באשי, הארכיון של הרב אשכנזי מאיזמיר, וכן ארכיון קהילת סלונקי הנמצא בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, ורבים אחרים. הנספח האחרון – מפתח השמות הכללי – הוא כלי המסייע

היה המכשול הראשון למי שאינו בקי בעברית, ולרוב לא היה ניתן להתגבר עליו. אפילו דוברי עברית שוטפת ימצאו באוסף נתונים מרשים זה פרטים רבים שקודם לא חשבו עליהם. לגבי החוקר שאינו מתמצא במקורות בישראל זהו ספר חובה, אך גם ישראלים מנוסים יגלו שבקושי גירדו את פני השטח אפילו במקורות הידועים להם. המחברים בוודאי הקדישו איך-ספור שעות באיסוף המידע ובסידורו, והגישו לחוקר היהודי כלי חשוב ביותר במסגרת הנגישות למאגרי המידע הגניאלוגי הקיימים בארץ. ספר זה יתפוס מקום חשוב בין ספרי היסוד על מדף הספרים שלי וראוי שכך יהיה אצל כל מי שמעוניין בגניאלוגיה יהודית.

חקלאיים מסוגים שונים. בכל זאת, אין ספר שהוא ללא פגם. הביקורת היחידה שלי היא שהמפתח הכללי הזה מפנה את הקורא לפרקי הספר במקום למספר העמוד, דבר שהיה הופך את רשימת השמות לייעילה עוד יותר.

המדריך למקורות מידע גניאלוגיים הנמצאים בישראל עבור הספרדים ובני עדות המזרח הוא ציון דרך חשוב בגניאלוגיה של יהדות ספרד והמזרח. הוא פותח פתח נדיר ומיוחד במינו למקורות הרבים המצויים בישראל, שהם באופן יחסי בלתי נגישים לחוקר שאינו דובר עברית. כאשר מסמך מסוים מזוהה בוודאות בעזרת הספר, תרגומו כבר אינו מהווה קושי גדול ובדרך זו הוא עומד מיד לרשות החוקר. לפני הופעת הספר הזה, עצם זיהוי המסמך

ארבע יהודיות נוסעות ברכבת

מטילדה טגר

מדינת...", ואז התעורר עוד יותר העניין של שלוש האחרות והשאלות קלחו.

- איך המצב הפיסי של בית הקברות? הרבה עשבים? האם יש גדר? ומה בדבר שומר?

- האם אפשר עדיין לקרוא בנקל את הכתוב על המצבות?

- מה? היית צריכה לצבוע בגיר את האותיות?

- איך זה עובד? אף פעם לא ניסיתי!

- לצלם את המצבות? איך יצאו התמונות?

- האם ניסית לגייס אנשים אחרים המעוניינים בבית הקברות הזה?

- כן, אפשר לארגן קבוצת דיון מיוחדת.

- זה פנטסטי! כל כך הייתי רוצה לבקר בבית הקברות ב... ..

- אבל בעלי אינו מבין את ההתייחסות שלי לבתי קברות... ..

בינתיים הגענו לתל-אביב. השתתפנו באספה הכללית וכשחזרנו הביתה הבעל שאל:

- נסעת לבד לתל-אביב?

- לא! היינו ארבע חברות ברכבת.

- אז לבטח היו פטפוטים ורכילויות אין סוף.

- לאו דווקא! היתה לנו שיחה מרתקת על מצבות ובתי קברות.

- מה? בית קברות הוא הנושא היחיד שמצאתם לדבר עליו? לך תבין ראשו של גניאלוג! בתי קברות? ברר!..!

אבל, אנחנו העוסקים בגניאלוגיה, אנחנו בדיוק מבינים את ערכם הגניאלוגי העצום של רישומי מצבות. עבורנו מצבה איננה נושא מקברי אלא חלק מן המקצוע שלנו. האם הקברנים מרגישים כמונו — מי יודע?

אחרי שכתבתי את הכותרת של הסיפור שאני עומדת לספר, נזכרתי פתאום בכותרו של ספר משעשע במיוחד "שני יהודים נוסעים ברכבת" מפרי עטו של אדם בירו (Biro). ההבדל הוא שהסיפור שלי באמת קרה ואיננו פרי דמיונו של אף אחד.

אם כן, ארבע נשים יהודיות, חברות חג"י, נפגשו בתחנת הרכבת החדשה של ירושלים בדרכן לתל-אביב כדי להשתתף באספה הכללית השנתית של חברתנו.

רכבת היא מקום נוח לארבעה אנשים לשוחח בו כי יושבים שניים מול שניים ושולחן ביניהם. השיחה החלה בברכות המקובלות, התעדכנות על ילדים שעומדים להתחתן או שכבר התחתנו, על נכדים אם יש ועוד כאלה. אך מהר מאוד עברו לנושא המקשר ביניהן וכל כך קרוב ללב כולנו — גניאלוגיה. צריך להבהיר: האחת צברית ממוצא רומני, אשת אדם מסרביה, השנייה דרום-אפריקאית עם שורשים בליטא, השלישית ילידת ארה"ב עם שורשים בהולנד, גרמניה, הונגריה ואפילו בארץ ישראל והרביעית עם שורשים בצפון אפריקה ובתורכיה. כל העולם, למעשה!

השיחה הידידותית התחילה מנושא הצילומים הישנים הנמצאים כמעט בכל בית, כאשר הבעיה המרכזית היא כיצד לגלות מי הם האנשים הבלתי מוכרים שבתמונות. ומה עם התעודות? אה! כן: צו גיוס של הממלכה האוסטרית-הונגרית ותעודת סיום השרות הצבאי מאלג'יריה, רישום משפחה שלמה עם כל הפרטים במפקד אוכלוסין וכתובה מתפוררת, אך עדיין ניתן לקרוא בה את שמות הכלה והחתן. דיונים קצרים. כל אחת מוסיפה פיסת מידע.

השיחה הולכת ונמשכת. הרכבת מצידה נוסעת לה לאיטה במסלול סיבובי בין הרים גבוהים. הנוף יפהפה! ופתאום אחת אומרת: "כן, ביקרתי בבית קברות בכפר פלוני שבלב

אתרים באינטרנט

רוח פלדמן

כולל למעלה מ-3,000 בקשות הגירה שהוגשו, וכן רשימות היהודים שהיגרו לאחת הארצות במערב (ארצות הברית, ארגנטינה, קנדה, דרום אפריקה וארץ ישראל). מסד ITO כולל רשימה של כ-5,000 יהודים שהיגרו לנמל גלבסטון (Galveston) תחת החסות של ITO. מסד MJMD מבקש בעיקר להבין את הסיבות, האפיונים והדגמים של ההגירה היהודית בשנים הראשונות של המאה העשרים. נוסף לכך, מאפשר מסד נתונים זה, בעזרת מגוון חיפוש, לחפש קרובי משפחה שהיגרו אולי באמצעות משרדי מידע אלה. הכניסה לאתר היא חינם, אבל יש צורך להירשם.

<http://mjmd.haifa.ac.il>

פרוייקט הגניאלוגיה היהודית באיסטנבול
זהו אתר אינטרנט חדש, הטוען שהוא אחד האוספים הגדולים והחשובים בעולם המציג רישומים ספרדיים. האוסף כולל: למעלה מ-35,000 רישומי נישואין מאיסטנבול (1878-), למעלה מעשרת אלפים רישומי קבורה באיסטנבול, כולל "חמדת ישראל" (1899-), רשימת קבורות ממוצא איטלקי (1918-), בית העלמין האיטלקי בסיסלי (Sisli) (1800-), בתי העלמין ב-Kuzguncuk (1913-), Ortaköy (1939-), ובית הכנסת Yuksekkaldirim.

<http://www.isfsp.org/istanbul/>

עדכון מנועי החיפוש של Steve Morse
תמיד כדאי לבדוק מה חדש בדפי האינטרנט של סטיב מורס, המכילים מנועי חיפוש למסדי נתונים רבים. תחת הכותרת השואה ומזרח אירופה ניתן למצוא מגוון חיפוש ל"מפתח העצורים" (Index of the Repressed) בפולנית, של Karta. הדף הראשי הוא עתה באנגלית, וזה פותר את הבעיה לאלה שעד עתה לא יכלו לחפש ב-Karta. ובשביל אלה המחפשים אנשים שהיו עצורים במחנות הגולאג' הסובייטיים, הכין סטיב מורס דף שאפשר להקליד את השם באנגלית ולקבל את איות השם ברוסית.

<http://www.stevemorris.org>

הספרייה הווירטואלית בירושלים מסד הנתונים האקדמי על ירושלים ההיסטורית
מסד נתונים זה מכיל מסמכים, צילומים, תוכניות, מפות, איורים וכתובות. אם כי זהו מסד נתונים היסטורי, ניתן ללמוד ממנו הרבה גם על חיי היהודים בירושלים בתקופות שונות.

<http://www.jerusalem-library.org/>

גניאלוגיה אינה רק חיפוש האבות הראשונים ובניית עצי משפחה. באמצעות הגניאלוגיה אנו מגלים את תולדות משפחתנו ואת המורשת שהנחילו לנו הדורות הקודמים. במאמר זה נציין מספר אתרים הדנים בהיבטים אלה של הגניאלוגיה.

תפילות ופיוטים

Kol Sephardic Choir [מקהלת הקול הספרדי]

מקהלה זו נוסדה בשנת 1992 בקליפורניה. זוהי מקהלה מיוחדת במינה, השרה בשפות לדינו ועברית, ומבצעת רומנסות בלדינו ומוזיקה דתית בעברית. מטרתה המוצהרת היא להפיץ את התרבות הספרדית באמצעות המוזיקה, בקהילה היהודית הספרדית והאשכנזית. מנהל המקהלה, רפאל אורטסה (Ortasse) בנה אתר אינטרנט ובו ניתן ללמוד על הקונצרטים שלהם ופעילויותיהם האחרות. האתר כולל גם הקלטות מהרפרטואר שלהם.

<http://www.kolsephardicchoir.com/>

האזנה לפיוטים

זהו אתר חינוכי חדש (לעת עתה רק בעברית). האתר כולל אוסף של פיוטים, המקוטלגים לפי המסורת של הקבוצות האתניות השונות, לוח השנה, לוח אירועי החיים, מחברי הפיוטים, סוג הסולם המוזיקלי, נושאים, וסדר אלפבית. האוסף מכיל הקלטות מבית הספרים הלאומי בירושלים, הן כאלה שנעשו על ידי הספרייה עצמה והן הקלטות מסחריות. בכל הקלטה ניתן לראות את הטקסט, ויש פיוטים שיש להם יותר מהקלטה אחת.

<http://www.piyut.org.il>

מקומות והגירה

מסד הנתונים של ההגירה ההמונית היהודית: הגירה יהודית בתחילת המאה העשרים

מסד הנתונים של ההגירה ההמונית היהודית (Mass Jewish Migration Database MJMD) נבנה על ידי ד"ר גור אלרואי, מרצה במחלקה ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטת חיפה. רישומים אלה מבוססים על "בקשות הגירה" שהגישו היהודים ל"משרדי המידע" שהיו מפוזרים בכל רחבי תחום המושב ברוסיה, בתחילת המאה העשרים. אלה היו המשרדים של ITO (Jewish Territorialism Organization) ו-JCA (Jewish Colonial Organization). מסד הנתונים MJMD כולל את רישומי הבקשות מהשנים 1904 עד 1914. מסד הנתונים של JCA

סיכומי מאמרים מכתבי עת לוועזיים

פירות. התלמיד המפורסם ביותר של יצחק קאליש היה ורטהיים (A.C. Wertheim), שבבגרותו היה בנקאי, פילנתרופ וחבר הפרלמנט. מרקוס יצחק הקדיש את שנות חייו האחרונות להכנת מילון, ובנו, נוסף להיותו מורה היה גם משורר ומתרגם, והוא תרגם להולנדית את עלובי החיים של ויקטור הוגו. הוא הפך למילונאי ידוע וחיבר גם מילון הולנדי-צרפתי-אנגלי-גרמני. בכתי הספר בהולנד למדו מתוך ספר הדקדוק שלו, והמילון החדש של השפה ההולנדית, שפורסם ב-1864, שימש בסיס למילון ההולנדי של Van Dale שהוא בשימוש עד היום.

סם עצמון מאשקלון מתאר את תולדות האיגוד תלמוד תורה (Talmoed Touro) שנוסד ב-1854 על ידי הרב אנצ'ל אופנהיימר בעיר אלמלו (Almelo) במחוז Overijssel, שיהודים התגוררו בה לפחות מהמאה ה-18. הקריאה להקמת האיגוד נכתבה בעברית, אבל תקנות האיגוד כתובות בשילוב של גרמנית (כתובה באותיות עבריות), יידיש ועברית, ובהן רשם הרב אופנהיימר את חובותיו הדתיות וכן את ההתחייבויות הכספיות של חברי האיגוד. קיימת רשימה של 132 שמות של חברי האיגוד ותורמים, ואנו יכולים לקבל מכך מושג על הרכב הקהילה בתקופה ההיא.

סקירת ספרים

Gerard Wieggers and Mercedes Garcia-Arenal: *Man of three worlds, Samuel Pallache, a Moroccan Jew in Catholic and Protestant Europe*. Johns Hopkins University Press, 2003.

[אדם של שלושה עולמות: שמואל פלאש, יהודי מרוקני באירופה הקתולית והפרוטסטנטית].

מרוקו והולנד חגגו בשנה שעברה ארבע מאות שנה של יחסים דיפלומטיים. הסוחר והדיפלומט היהודי שמואל פלש היה השגריר הראשון שנשלח על ידי סולטן מרוקו, בהסכם שנחתם ב-1611. פלאש נפטר ב-1616 בהאג, ונקבר בבית העלמין היהודי ב-Oudekerk. בהלווייתו נכחו הנסיך וחברי הפרלמנט ההולנדי וכן חברי הקהילה היהודית הפורטוגזית. משפחת פלאש נשארה משפחה חשובה ומכובדת בקהילה היהודית עד היום הזה.

Wim de Wagt: *Jewish Haarlem, a topography of hope and remembering* (Dutch) Noord Holland Publishing Foundation, Wormerveer, 2005.

[הרלם היהודית, טופוגרפיה של תקווה וזיכרון]

זוהי סקירה על הקהילה היהודית בהרלם מאז המאה ה-18 עד לחיסולה בשואה, והקמתה מחדש אחרי מלחמת העולם השנייה.

ETSI, Vol. 9, No.32, Mars 2006

מטילדה טגר

הקורא את החוברת החדשה הזאת, יטייל מחאדאדן שבאיראן לארץ ישראל עם הסיפור הביוגרפי של רב העיר, מנחם שמואל הלוי, שעלה לארץ ב-1923. הסיפור מאיר את תולדות הקהילה ותולדות המשפחה. המאמר נכתב על ידי נכדתו של הרב הלוי, נחמה קרמר-הלינקס (Kramer-Hellinx).

מן המזרח אנו עוברים אל המערב, עם תעודה שפיליפ אבן-צור גילה בארכיון "כל ישראל חברים". מדובר בסול חשוואל (Sol Hachuel), נערה יהודייה יפהפייה בת 14 מטנגיר (Tangier) שבצפון מרוקו אשר, לאחר שהיתה אנוסה להתאסלם, הצהירה בפומבי כי היא נאמנה לדת היהודית. ראשה נערף על כך. המסמך שנתגלה הוא מכתב שנכתב על ידי אחיינה של סול, חיים חשוואל, המבקש עזרה מהנהלת כ"ח, מאחר שהונו בוזבו כאשר נאלץ לשחד את אלה שערפו את ראשה של סול, כדי שלא ישרפו את גופתה.

שוב מתוך האוצרות הנמצאים בארכיון כ"ח, מצאה לורנס אבן-צור-חזן (Laurence Abensur-Hazan) מכתב שכתב שלמה דנון (Danon) בשנת 1888 כאשר שירת כמנהל בית ספר כ"ח בקהיר. במכתב זה הוא מספר על הילולה המתקיימת כל ראש חודש בבית הכנסת "עזרא" שבעיר העתיקה פוסטאט (Fostat) של קהיר.

ההילולה החשובה ביותר היא של חודש אייר, ובה משתתפים כמעט כל בני הקהילה הקהירית. דנון מתפעל ממגוון ארצות המוצא של בני הקהילה הזאת: תימן, עיראק, סוריה, ארץ ישראל, מרוקו ועוד. מקור ההילולות האלה הוא הרצון לשמר את השימוש בבית הכנסת העתיק הזה פן יבואו הקופטים ויהפכו אותו לכנסיה שלהם. החוברת מסתיימת בסקירה על ספרים חדשים על איזמיר שבתורכיה.

Misjpoge – 19th year, 2006 number 2

ליבה מימון

הגיליון השני של Misjpoge [משפחה] 2006 ממשיך בתיאור חיי המורים והתלמידים היהודים באמסטרדם בשנת 1823 מאת הרמן סנל (Harmen Snel). המאמר בגיליון זה דן במורים מרקוס יצחק קאליש (1778-1842) ובנו יצחק (נולד 1808). רובם של חמישים הסטודנטים הרשומים הם בנים ובנות של משפחות מהמעמד הבורגני, אבל ברשימה גם בנים של מוכר בגדים ישנים ושל מוכר

שונות

1. הרצאות: גב' מרטין, מרכזת הפרוייקט "לחת פנים ושם" לכל הקרבנות והניצולים של מחנה הריכוז בווסטרבורק (Westerbork) הקימה מסד נתונים בשיתוף עם מספר ארכיונים. מר זק למנס (Jac Lemmens), היסטוריון וספרן, שפרסם מספר מאמרים על החיים היהודיים במחוז לימבורג, דן במוסדות היהודיים ב-Maastricht.

2. ספרים: הספר להציל את הילדים (Bert Jan Flim:) *Saving the Children*, Bethesda, Maryland CDI, 2006) דן בתפקיד שמילאו ארבע קבוצות התנגדות (שתי קבוצות פרוטסטנטיות ושתי קבוצות סטודנטים) שפעלו ב-1942 בהצלת שש מאות ילדים יהודים באמסטרדם.

בכתב העת *Ons Erfgoed* [המורשת שלנו] כרך 13, מס 6, דן A. Verweij במידע הגניאלוגי הנמצא בארכיונים השונים ובדרכים להגיע למידע זה. כריס לידה (Chris Leeda) פרסם סקר על התושבים היהודים בחלק המזרחי של מחוז פריסלנד.

מעין 74 כרך 1, 2005 הביטאון של החברה הגניאלוגית של שווייצריה ושל המבורג

אסתר רמון

שווייצריה

עדויות על נוכחות יהודית, מאת רימונד מ' יונג (Raymund M. Jung), המחבר מתאר מנורה מחרס אדום מהעיר הגרמנית טריאר (Trier) מהמאה הרביעית וקופסת בשמים מעץ תירזה מהמאה השלוש עשרה או ארבע עשרה מקהילת ציילטצהיים (Zeiltzheim) במחוז פרנקוניה התחתית שכבר היתה קיימת בזמן מסע הצלב הראשון (1096). מתוארים גם דרכי הנדידה של היהודים לתוך אירופה.

בתי הקברות היהודיים בלורץ (Loerrach) במדינת באדן-וירטמברג, מאת פטר שטיין. בתי קברות אלה היו בקרבת הקהילות ריהן (Riehen) ובזל (Basel). בית הקברות הישן נחנך ב-1895 ומשם מפורטים השמות של 6 נקברים החל מהשנה 1869 ועד 1902. מהחלק החדש מופיעים במאמר 180 שמות מסודרים לפי האלף-בית משנת 1856 ועד 1975. ניתנים גם השמות של שמונה

חיילים יהודיים שנפלו במלחמת העולם הראשונה שאינם קבורים בבית הקברות הזה.

יהודים מבוואריה המופיעים ברישומי המשפחות בשטוטגרט, מאת רנה לב. מדובר בשמונה יהודים ורעיותיהם במאה ה-19: ברוך בנדיקט, איזק יעקב הרבורגר, מוריץ אייכברג, סלומון לב נויבורגר, יונס מאיר האוסמייסטר, דר' קרל וייל, יעקב מוזס ליסאואר, ונתן אדרהיימר: Hausmeister, Lissauer, Eichberg, Neuburger, Ederheimer.

רשימת הנישואים של נפתלי בן שמעון בלום (אלזס 1710-1750), עובדה על ידי דניאל טייכמן. המשך מס' 24.

המבורג

גניאלוגיה וביוגרפיה של לוחם החופש הפולני מהמבורג יוסף ברקוביץ כהן (1841-1905) מאת אולריך באוחה (Bauche).

המחבר אסף פרטים ביוגרפיים רבים מיומן שכתב יוסף ברקוביץ כהן, מארכיון המשטרה הפוליטית בהמבורג וממחקרים גניאלוגיים בפולין. מצורף למאמר גם צילום של המשפחה המורחבת משנת 1903.

תולדות משפחת דרוקר (Drucker) בהמבורג על פי מכתבי ברכה, מאת יורגן סילמן (Juergen Sieleman). חלק ראשון. מדובר בתיאטרון סטירי בתקופה הנאצית.

שירים ספרדיים שנתחברו להזדמנויות כמקור גניאלוגי לתולדות יהודי המבורג, מאת מיכאל סטודמונד-הלוי (Studmund Halevy). במאמר מופיעים 12 שירים בספרדית בצירוף הערות רבות.

בין הודו המערבית והמבורג, הצאצאים של אלעזר פרדו. תוספת לתשעה חלקים שהופיעו בחוברות הקודמות מאת מיכאל סטודמונד-הלוי. ניתנים פרטים גניאלוגיים על תשעה מבני משפחת פרדו מ-1854 ועד המאה העשרים.

מקורות למחקר משפחתי יהודי בארכיון המרכזי בהמבורג, המשך תשיעי מאת יורגן סילמן.

סיכומי מאמרים מכתבי עת באנגלית

מרים הרינגמן

דפי העד של יד ושם כבר עזרו לא פעם – בזמן הקצר יחסית שהם הובאו לידיעת הציבור דרך האינטרנט – לאחד בני משפחה שלא ידעו זה על קיומו של זה. אלן קניג מביא סיפור נוסף ומתאר איך אוחדה משפחתו בצרפת.

שלי דרדשטי מספרת את סיפור משפחת דויטשר מגליציה. בני המשפחה היגרה לעולם החדש ואיבדו את הקשר זה עם זה. הודות לאינטרנט חודשו קשרים אלה. נוויל למדן מתאר את המכון הגניאלוגי שנפתח זה עתה בספרייה הלאומית בירושלים.

Avotaynu-International Review of Jewish Genealogy Vol. XXII No. 1 Spring 2006

דניאל וגנר כתב מאמר חדשני על הסתכלות בגניאלוגיה מנקודת מבט אקדמית. הוא טוען כי ניתן להשתמש בנתונים סטטיסטיים, מדעי המחשב ושיטת ה-soundex – וזהו רק חלק מהדיסציפלינות החדשות הזמינות לגניאלוג המודרני. תחום אחד שהוא מתאר הוא תהליך המיווג של מסדי נתונים שונים. מסד נתונים אחד יכול לספק לנו מידע חלקי, שיושלם על ידי מסד נתונים אחר או ישולב בו. המחבר מוסיף כי גם חקר ה-DNA ומחלות תורשתיות במשפחות מסוימות יכול להיות לעזר במיווג שכזה. גם חקר תת-קבוצות כגון כוהנים, או סקירת משפחות ענפות, או בדיקת קבוצות גיאוגרפיות ונדודיהן ממקום למקום – כל אלה עשויים להוסיף מידע וידע. שלושים ותשע ההערות בסוף המאמר מורות את הדרך לקורא הרציני למקורות נוספים.

סליאן אמדור-זק מגישה לקוראים ערכון של מצב המחקר הגניאלוגי בישראל, ומביאה מידע על כנס נטוידיון, שנושאו היה השימוש באינטרנט למחקר גניאלוגי, וכן על הכמות האדירה של נתונים שניתן להגיע אליהם באתר האינטרנט של יד ושם. גם רישומי ארולסן פתוחים עתה, אך ניתן לעיין בהם רק בספרייה.

שלי דרדשטי סוקרת את המצפה למשתתפי הכנס הבינלאומי שיתקיים באוגוסט בניו-יורק. רבים מהנושאים הם נושאים "קלאסיים" כגון הארכיונים הגדולים, אליס איילנד ויד ושם. דגש מיוחד מושם כיום על הגניאלוגיה של הספרדים. רצוי לתור מדי פעם אחרי העדכונים, באתר הכנס www.jgsny2006.org.

חיים פרידמן חקר משפחות רבניות רבות ומגיע למסקנה שהמהר"ל מפראג הוא צאצא של דוד המלך אבל לא בדרך שהיה מקובל לחשוב עד עתה. הוא משתמש לא רק

Avotaynu-International Review of Jewish Genealogy Vol. XXI No. 3 Fall 2005

נמשכת המחלוקת עם מורמונים בנושא הטבלת יהודים לאחר מותם, ואיך היא נראית קרובה לפיתרונה – על פי הדיווח על המצב הנוכחי על ידי סליאן אמדור-זק.

רוג'ר קרשו (Roger Kershaw) מסביר את ההבדלים בין חוקי 1870 ו-1874 בנושא התאזרחות המהגרים באנגליה.

יוליוס מולר מזכיר לחוקרים שתמיד כדאי להצליב מידע או לשלב מקורות מידע שונים. הוא מוכיח זאת בקשר לחוקי הפמיליאנט (החוק המרשה רק לבן הבכור להתחתן) ולמפקד האוכלוסין בבוהמיה.

מי שמעוניין בתולדות המחקר הגניאלוגי בהולנד ימצא מידע רב בנושא זה במאמר של רינה פוקס-מנספילד, אם כי היום ניתן למצוא מידע באתר האינטרנט של המרכז היהודי ההולנדי בישראל:

<http://www.dutchjewry.org/english/search.htm>

המחפשים מקורות לחקר הגניאלוגיה הספרדית באימפריה העות'מנית יגלו זמינות של שיותר ויותר מקורות. ליאון טרנטו אסף אוצר של מידע הנוגע לאי רודוס ולתורכיה, עם 46 הערות המתעדות מקורות מצוינים הן בספרים והן באינטרנט.

Avotaynu-International Review of Jewish Genealogy Vol. XXI No. 4 Winter 2005

לאחר הכנס הבינלאומי שהתקיים בירושלים ב-2004, העלתה החברה הגניאלוגית הישראלית (IGS) לאתר האינטרנט שלה את רשימת הארכיונים, תוכנית סיוע למציאת מגישי דפי העדות ביד ושם וכן אמצעי מחקר שונים. באתר ניתן למצוא גם את מפתח המאמרים ב'שרשרת הדורות' בשנים 1996-2000. המידע סופק על ידי מרתה לב-ציון.

גארי מוקוטוף מספר איך הוא עזר לאוולין הנדל למצוא שוב את זהותה ואת משפחתה.

איך קרה שיוסף קונבוי התגורר במשך 27 שנים בוילנה, רק כתשעים קילומטר מאחותו ולדה מבלי לדעת על כך? הווארד מרגול מוכיח לנו כי קיימות הפתעות נעימות. אנשים אינם יודעים כמה מידע אפשר לדלות מבתי עלמין. ג'ון ונאדין הניג מראים לנו איך. אריק בנימינסון חוקר את עץ משפחתו בלטביה וכך הופך את סיפור רצח העם היהודי בלטביה לסיפור אישי.

Jewish Genealogy Downunder Quarterly
Newsletter of the Australian Jewish
Genealogical Society Inc. Melbourne, Australia
Vol. 8 No. 1, February 2006

[רבעון החברה הגניאלוגית היהודית במלבורן, אוסטרליה].

ד"ר צ'ארלס קופל מתאר את תולדות המשפחות קופל ופריק (Berrick) שהיו שענים בליברפול ובקראקוב.

בטור "אנשים מחפשים אנשים" מתפרסמות בקשות לגבי המשפחות אנקיר (Ankier), סמיאצקי (Siemiatzcki), מלצר, פיינטוך/גודמן.

Roots-Key Newsletter of the Jewish
Genealogical Society of Los Angeles Winter
2005, Vol. 25 No. 4

[עיתון החברה הגניאלוגית היהודית בלוס אנג'לס]

טד גוסטין מביא עדכונים על בתי העלמין היהודיים באזור מתחילת המאה העשרים עד היום. מתנדבים יצאו לבדוק אילו בתי עלמין היו בשימוש בקהילות השונות ונעשו צילומים כדי לאשר את הנתונים שנתקבלו מהחברה קדישא.

סטנלי דיאנמנד (Stanley Diamond) מדווח על רישומי Poland JRI. כמעט שלושה מיליון רישומים כבר מופתחו, ומקורות חדשים מתגלים כל העת.

סוזנה ברוקס מסבירה איך להוציא מידע גניאלוגי מרישומי בנקים מהמאה ה-19.

יהודים שהיו חולים בשחפת באו לדנבר, קולורדו, לטיפול. אלן שינדלמן קוביט (Shindelman Kowitt) בדקה את רישומי החברה היהודית לסיוע לחולי שחפת (Jewish Consumptives Relief Society). המפתח למסד הנתונים שלה הועלה לאינטרנט.

Stammbaum Journal of German-Jewish
Genealogical Research Issue 28 Winter 2006

[שטאמבאום, החברה הגניאלוגית היהודית בגרמניה]

גרהרד בוק מגיש את המאמר השני בסדרה על ה-Landjuden הגרמנים בנסאו, הפעם על רישומים החל משנת 1817. הוא דן בבעיות השמות היהודיים והכלליים (חילוניים).

באילנות יוחסין משפחתיים אלא בודק מחדש נתונים ממצבות יהודיות וממסמכים גרמניים ומשווה נתונים כדי לאמת אותם. הוא מביא במאמר מספר דוגמות לכך. לעתים השגיאות נובעות מהעתקה מוטעית של נתונים או חזרות רבות על סיפור משפחתי.

בוריס פלדבלום עשה שירות חשוב לכל אלה המחפשים את משפחותיהם בברית המועצות לשעבר. הוא נגיש מידע מעשי איך לערוך חיפוש במסד הנתונים החדש Memorial, שיש בו גם הקדמה באנגלית ובגרמנית. מסד הנתונים עצמו הוא ברוסית אבל הוא נותן הוראות צעד צעד איך למצוא משפחה. האתר הוא www.memo.ru.

שלוש ברונשטיין מצליח תמיד למצוא איזה מכרה זהב של מידע בספרייה הלאומית בירושלים. מי היה מתאר לעצמו שקיים בישראל כל כך הרבה חומר על פילדלפיה? הוא מצא רשימות של אנשים הקשורים לבתי כנסת שונים, כמו עדת ישורון, כנסת ישראל ורשימות תרומותיהם, וכן מודעות פרסומת ב"מדריך האליטה של 1890" (Elite Directory of 1890). הוא אף מצא קשר ללוח זיכרון בפילדלפיה, בעקבות בדיקה בדפי העד של יד ושם.

מצבות בהמבורג איפשרו למר רולף לדרר (Rolf Lederer), צאצא של המשפחה הספרדית Garcia de los Reyes להתמצא האילן היוחסין של המשפחה.

סליאן אמדור זק מעדכנת אותנו על הנעשה בחברות הגניאלוגיות בארצות הברית. לאחר סקירה כללית היא מביאה דוגמות קונקרטיביות ומתמקדת בפעילות של הסניפים החדשים שהוקמו בקליפורניה, פלורידה ומדינת וושינגטון.

קרול גרבוני פוגל (Carole Garbuny Vogel) משרטטת את משפחתה, שרובה נספתה בשואה, על ידי כך שהיא מראינת בני משפחה ששרדו ומחפשת חומר נוסף בספרי הזיכרון של טרזינשטאט, רשימות קלארספלד של היהודים שגורשו מצרפת, בית הכנסת בבאדן שבאוסטריה וארכיונים נוספים בינה וכמובן מאגר יד ושם. היא מסבירה איך היא שרטטה את תרשים משפחת רבי-רב סבתה רגינה אוסטרייכר לאוי (Lowy). ב-28 הערות היא מציינת את המקורות שהשתמשה בהם.

סטיבן דנקר (Stephen Denker) דן בקהילה היהודית בקובה, הקיימת זה 50 שנה בלבד ויש בה שלוש קבוצות נפרדות: צפון-אמריקנים, ספרדים ואשכנזים אירופים.

מטרפאלגר והלאה. הוא נותן לא רק סקירה היסטורית, אלא גם מוסיף רשימת כל הספריות שבהן מצויים מקורות רלוונטיים.

זנט גן (Gunn) מתארת את מסעה לצ'רנוביץ ומוסיפה מידע על האזור.

"חוק הזרים (The Aliens Act) מ-1905 מאת ברייאן דיימנד (Bryan Diamond) מידע את הקורא על איסורים והגבלות על הכניסה החופשית לאנגליה.

סיפורי משפחה מהווים תמיד אמצעי טוב כדי ללמוד על התקופה. ג'רלד ג'וזף מספר על משפחת וינדמילר, אדם יימי והרולד הודס מספרים את סיפורן של שלוש משפחות בדרום אפריקה: ברגמן, רייכנברג ווליגמן, שמוצאן מאיכנהאוזן, בוואריה. סוזן מילר מביאה את ההמשך השלישי של סיפור "יהודי החצר" ומתמקדת בזוסט ליבמן ואשתו אסתר שולהוף. לבסוף, מגלה מרק אוסדן את סיפור אבותיו ממשפחות אוסדן ודורין.

Dorot Vol. 26 No. 4, Vol. 27 No. 1 Summer-Fall 2005

מובאים סיכומי שתי הרצאות שניתנו: דניאל ברנס על "גניאלוגיה: הטווח האחרון בהיסטוריוגרפיה של השואה" ומריאן סמית על "רישומי קסטל גרין: תולדות ההגירה לעיר ניר-יורק במאה ה-19".

סקירה על מאגרים מביאה פרטים על ארכיונים באזור ניר-יורק וארכיונים עירוניים, שלכולם אתרי אינטרנט נגישים.

בספרייה של החברה ההיסטורית של ניר-יורק קיימת ביבליוגרפיה מוערת של כתבי יד יהודים אמריקנים ואוספים כלליים. לא רק אנשים מפורסמים כמו אירווינג ברלין, אלא גם הרב והסופר אברהם אלזס ברנט, עם מסמכים הנוגעים לגניאלוגיה של יהודים מצ'ארלסטון, דרום קרוליינה מ-1782 עד 1902. גם מידע זה ניתן לראות באינטרנט.

אדם יימי (Adam Yamey) כותב על קבוצה קטנה של יהודים מגרמניה שהיגרו במאה ה-19 לדרום אפריקה ולא לארצות הברית. הוא מספר על המקומות שהיהודים התיישבו בהם ועל מצבם הכלכלי, ומתייחס גם למשפחות מסוימות בפירוט. למאמר מצורפות 87 הערות, המאפשרות לקורא להגיע למקורות נוספים. במאמר נוסף, מספר יימי על אחד מאבותיו, נתן גינזברג (1814-1890) שהיה יהודי ואקדמאי — דבר שבעת ההיא פירושו היה התנצרות. הוא לא עזב את יהדותו וכאשר לא הצליח לקבל משרה באוניברסיטה הוא ייסד בית ספר יסודי פרטי.

ג'ורג' ארנשטיין מסביר איך נראים הפנקסים של רישומי הלידות מהמאה ה-19 ואיך לנצל בצורה הטובה ביותר את המידע המצוי בהם.

Shemot The Jewish Genealogical Society of Great Britain December 2005 Vol. 13 No. 4

[שמות, החברה הגניאלוגית היהודית בבריטניה הגדולה]

מאמרה של לואיז מסיק (Louise Messik) מספר על המידע הבסיסי שאפשר לדלות ממצבות.

הרולד פולינס (Pollins) וקירה קיין לוקר (Keira Quinn) וכותבים על משפחות סטפובסקי (Slapoffsky) מאוקספורד ואוסטרליה, ומורי (Murray) פרידמן מוסיף מידע על שרה ליון ומשפחת אנסל בעיר לידס. סיפור משפחה נוסף מוגש על ידי סילביה בוד (Sylvia Budd) על משפחת פישלר שבאו מלנקוט, פולין. רוזמרי ונזורל מגוללת את סיפור משפחת ברנט ונונז-מרטינו, שחיים באנגליה זה 250 שנה. לבסוף, אלן בני מתאר את בני משפחת בני שהיו פעם יהודים ושמן המקורי היה בנס (Benes) והאב הקדמון שלהם נולד ב-1773 לערך באיסנבורג, בוהמיה.

Shemot The Jewish Genealogical Society of Great Britain December 2005 Vol. 14 No.1

המעוניינים לקבל מידע על החיילים היהודים ששירתו בציי המלכותי יוכלו לקרוא את המאמר של ג'וזף גריין, המתחיל

